

bulletin 12

20 PROSINEC 2007

akademický

Kapr obecný je vítaným úlovkem sportovních rybářů, ale z hlediska vlivu na kvalitu vody není nijak užitečný. (O skutečném obrazu rybích obsádek se dozvíte na str. 4–5.)

FOTO: JIŘÍ PETERKA, ARCHIV BC AV ČR

Bod–Linie–Vesmír:
*světelněkinetické
abstraktní malby Franka J. Maliny
mohli návštěvníci zhlédnout v rámci festivalu ENTER.*

KALEIDOSKOP TVT 2007

Václav Havel pokřtil v literární kavárně Academia publikací Milosti, ve které se autorka Lenka Marečková zabývá podstatou a legitimitou institutu milosti.

Barevná chemie v rukou Jaroslava Šebestíka z Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR

Den otevřených dveří v Historickém ústavu AV ČR

U Kulatého stolu diskutovali pozvaní hosté o nových poznatcích v optických komunikacích, v molekulární medicíně a biologii.

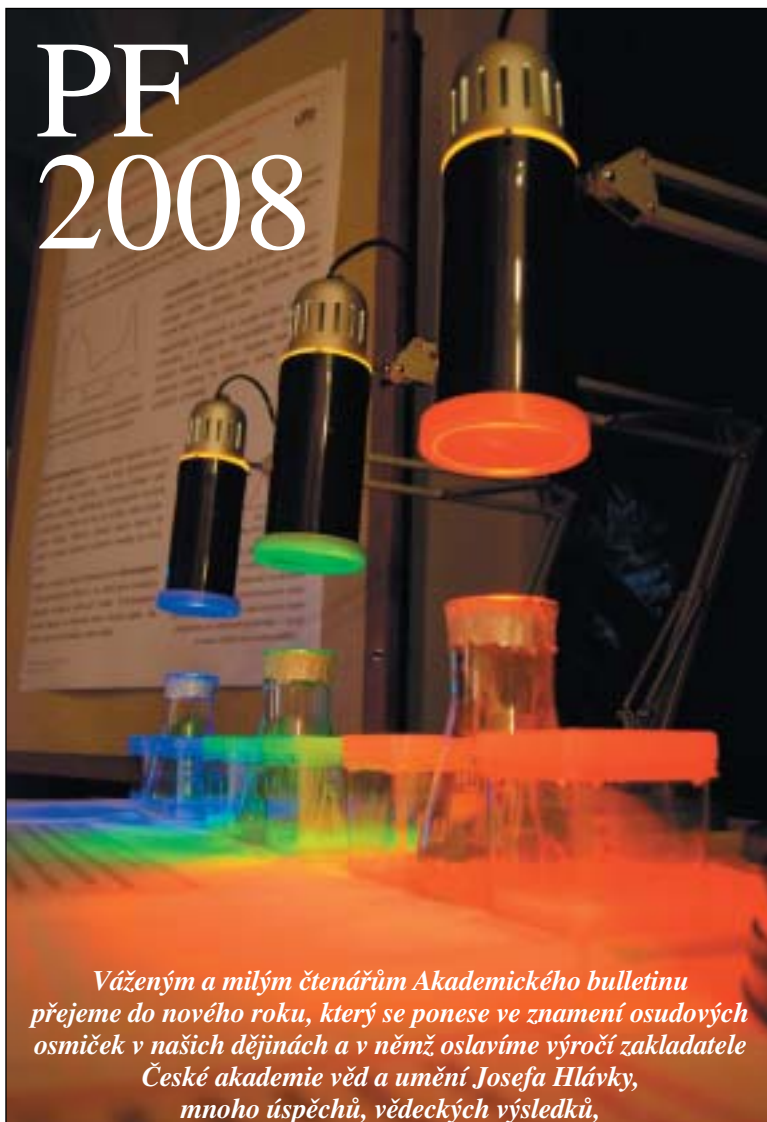
V divadle Viola byl hostem živého natáčení rozhlasového pořadu herce a moderátora Jaroslava Duška místopředseda Akademie věd ČR Jaroslav Pánek.

Na návštěvě v Laboratoři terahertzové spektroskopie ve Fyzikálním ústavu AV ČR

Obálka	
Kaleidoskop TVT 2007	2
Nové knihy	3
Advent Akademie věd ČR a Národního divadla	4
Obsah	
PF 2008	1
Noví ředitelé	
Tři otázky pro ředitele v. v. i.	2
Událost	
Za pravdivým obrazem dějů pod hladinou vod	4
Polemika	
Hodnocení výzkumu a vývoje a jejich výsledků v roce 2007 – jdeme správným směrem?	6
Reportáž	
Věda – věc veřejná	9
Téma měsíce	
Budiž světlo!	12
Věda hrou	14
Rozhovor	
Školství na rozcestí	16
O školství a vědě (svět a provincie)	17
Věda a výzkum	
Osobnosti v zrcadle dějin	19
Proměny mýtu aneb Nejen o husitství 2	20
Archeologové na Moravě – etapy bádání v Mikulčicích	24
Johann Anton Losy	26
Quodlibet o metodách v biomedicině	28
Rok slunečních fyziků	29
Vědecké společnosti	
Česká astronomická společnost po devadesáti letech	30
Ocenění	
De Scientia Et Humanitate Optime Meritis	32
Doctor honoris causa	33
Evropský výzkumný prostor	
Stručný průvodce 7. RP	34
Z Bruselu	
„Scrutiny procedure“ v Bezpečnostním výzkumu 7. RP	36
Česká věda na Street festu	37
38. zasedání Akademické rady AV ČR	38
39. zasedání Akademické rady AV ČR	39
Portréty z archivu	
Antonín Podlaha	40
Knihy	
Oceán	41
Kultura a společnost	
Saying it ... on paper (20)	42
Academia	
Odborné publikace nakladatelství Academia	43
Resumé	44

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

PF 2008

Váženým a milým čtenářům Akademického bulletinu přejeme do nového roku, který se ponese ve znamení osudových osmiček v našich dějinách a v němž oslavíme výročí zakladatele České akademie věd a umění Josefa Hlávky, mnoho úspěchů, vědeckých výsledků, zdraví i osobní spokojenosti.

M. Hužvárová
Marina Hužvárová a kolektiv redakce

AKADEMICKÝ BULLETIN
 Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
 ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392
Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz
Redakce: Ing. Gabriela Štefániková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: stefanikova@ssc.cas.cz
 Mgr. Luděk Svoboda (lsd), tel.: 221 403 375, e-mail: svoboda@ssc.cas.cz
 Bc. Markéta Pavlíková – tajemnice redakce, tel.: 221 403 513, e-mail: pavlikova@ssc.cas.cz
 Prom. hist. Sylva Daničková, tel.: 221 403 375, e-mail: daniczkova@ssc.cas.cz
 Překlad resumé: Gabriela Štefániková, John Novotný
 Jazyková korektura: Irena Vítková, tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@kav.cas.cz
 Fotograf a fotoarchiv: Petr Králík, e-mail: kralik@ssc.cas.cz
Redakční rada: předseda – doc. RNDr. Jiří Kolbek, CSc., DSc. (AR); členové – PhDr. Antonín Kostlán, CSc., Ing. Karel Pacner, Jiří Padevět, Mgr. Tomáš Palatý, prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., JUDr. Miroslav Šmidák
Grafická úprava: Zuzana Grubnerová
Tisk: Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz
Příspěvky přijímáme e-mailem na adresy redaktorů nebo abicko@ssc.cas.cz.
 Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit. Za odborný obsah příspěvku ručí autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.
Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 3. patro – Viola; <http://abicko.avcr.cz>, <http://ab.avcr.cz>.
 AB 12/2007 vychází 14. prosince 2007.

TŘI OTÁZKY PRO ŘEDITELE ÚSTAVŮ AV ČR, VEŘEJNÝCH VÝZKUMNÝCH INSTITUCÍ

Další čtyři ředitelé akademických pracovišť odpovídají na anketu *Akademického bulletinu*.

1. *Jakým směrem plánujete vést rozvoj Vašeho vědeckého pracoviště?*
2. *Co děláte pro dosažení excelence ve výzkumu?*
3. *Můžete už nyní hodnotit, jak se Vám pracuje v novém právním statutu?*

I. OBLAST VĚD O NEŽIVÉ PŘÍRODĚ

Prof. RNDr. **Jiří Wiedermann**, DrSc.,
Ústav informatiky AV ČR, v. v. i.

1. Jednoznačně směrem k excelenci – a to ne pouze k vědecké excelenci. Rád bych, aby excelence prostupovala všemi aktivitami ústavu, v první řadě samozřejmě vědou, ale také řízením, službami i administrativou. Pouze tak lze směřovat k vizi ústavu jako centra vrcholové vědy a vědeckého ruchu ve vybraných oblastech informatiky, a to nejen v národním, ale zejména v mezinárodním měřítku. Dalším aspektem, který sledujeme, je rozumná věková skladba zaměstnanců ústavu. Je potěšitelné, že důraz na excelenci ve vědě pomáhá řešit i tento problém: v poslední době přestáváme mít problém s nezájmem mladých o vědeckou práci. Je to důsledek spolupráce klíčových badatelů ústavu s vysokými školami, lepší možnost ohodnocení vědecké práce, kterou přinášejí podmínky v. v. i., a možnost zaměstnat doktorandy a vědecké pracovníky v rámci grantů. To vše prospívá excelenci a excelence prospívá rozvoji těchto aktivit. Věřím, že důraz na excelenci se zprostředkovaně projeví i na prosperitě ústavu. Kéž by excelence prostupovala i vědní politikou!

2. Pro dosažení excelence dlouhodobě využíváme veškerý prostor, který k tomu máme, zejména morální i finanční motivaci vědeckých pracovníků, ale i další, nepřímé formy. Excellentní výsledky nechápeme pouze jako přímé výsledky výzkumu (především publikace a aplikační výstupy), ale také se zaměřujeme na tzv. přesah (angl. outreach), kde oceňujeme zapojení vědců do výuky, školení doktorandů, podíl pracovníků na získávání nových grantů, zapojení do práce různých vědeckých těles, redakčních rad, organizace konferencí atp. V oblasti morálních ocenění využíváme každou příležitost pro navrhování vhodných kandidátů na ocenění udělovaná různými institucemi. Pro doktorandy organizujeme každoročně tzv. doktorandské dny, které jsou přehlídkou prací doktorandů za poslední rok; nejlepší příspěvky finančně oceňujeme. Výše mimořádných ročních odměn vědeckých pracovníků nejvíce závisí na počtu a kvalitě jejich publikací za daný rok. Kritéria excelence tvoří hlavní náplň pravidelných atestací vědeckých

pracovníků. Od výsledku atestace se odvíjí mzda pracovníka. Pro nejlepší vědecké pracovníky využíváme možnosti stanovení osobních mezd a již jsme také podali návrh na emeritního výzkumného pracovníka z našeho ústavu.

3. Postupně si zvykáme. Přechod na nové podmínky byl administrativně náročný, pro vědce naštěstí neznamenal větší problémy. Učíme se vést ústav ve spolupráci s radou instituce a s dozorčí radou a naopak, zejména rada instituce si začíná uvědomovat, nejen jaké moci, ale i jaké odpovědnosti se jí dostává. Přibylo administrativní a organizační práce spojené s udržováním chodu těchto orgánů. Začínají se vyjevovat nedostatky a slabiny příslušného zákona – např. právě zmíněná odpovědnost členů rad za jejich rozhodnutí je velmi nejasná. Celkově lze říci, že operativnost rozhodování v případech, které musejí být projednány v radě, se snížila, na druhé straně, příslušná rozhodnutí jsou činěna kvalitněji a „demokratičtěji“. Zde velmi oceňujeme přínos externích členů rad, kteří nás vidí z odstupu, jinou optikou a mají zkušenosti odlišné od našich. Jako perličku bych zmínil, že jeden externí člen naší rady z mimoakademického prostředí se pozastavil nad pojmem „vědecká excelence“, který vnímal jako poněkud nešťastný, teatrální, spíše jako titul než jako vyjádření výjimečné kvality práce vědce.

RNDr. **Pavel Hejda**, CSc.,
Geofyzikální ústav AV ČR, v. v. i.

1. Výzkum prováděný na ústavu se dá z hlediska metodiky řešení rozdělit na observatorní a terénní měření včetně zpracování dat, interpretaci dat, laboratorní experimenty a matematické modelování. Zvláště posledně jmenovaná oblast, která vždy patřila a dosud

patří k silným stránkám výzkumu, má největší problémy při získávání mladých, pro vědu zapálených pracovníků. Je to pochopitelné, neboť s nedostatkem posluchačů se potýkají i náročné matematické a fyzikální obory na vysokých školách. Podpoře této oblasti bych chtěl věnovat zvýšenou pozornost, aniž budu bránit rozvoji oborů ostatních. Kondicionál jsem v předchozí větě použil zcela záměrně. Rozvoj pracoviště záleží především na samotných vědeckých pracovnících. Ředitel může něčemu napomoci a měl by si dávat pozor, aby nepřekážel tam, kde pomoci nemůže.

2. Snažím se podporovat ty pracovníky, kteří jsou schopni a ochotni podávat excelentní výkon. Vnitřní mzdový předpis byl nastaven tak, že se tarifní mzdy v jednotlivých kategoriích vědeckých pracovníků nepřekrývají a v nejvyšší kategorii „vedoucí vědecký pracovník“ je největší nárůst. Zařazení do této kategorie má tudíž skutečný finanční dopad. Velkou oporou při prosazování excelence je atestační komise, která nasadila laťku hodně vysoko a důsledně ji respektuje. I když špičkovým vědeckým pracovníkům nemůžeme nabídnout mzdu srovnatelnou s tím, kolik by si mohli vydělat v komerční sféře, musí být zřejmé, že v rámci ústavu se excelence vyplácí. Nejde ale jen o mzdy. Podpora vynikajících pracovních týmů se musí týkat například i přístrojových investic.

3. Přestože přechod na v. v. i. znamenal zejména v počátečním období značnou administrativní zátěž, považuji tuto právní formu za krok správným směrem. O mzdové oblasti jsem se již zmínil výše. Sluší se ještě podtrhnout, že zvýšení platu si pracovník nemusí „zasloužit“ odpracovanými léty, záleží jen na výsledcích práce. To vnáší do ústavů zdravé prvky tržního prostředí a motivaci pro mladší pracovníky. Další významnou změnou je nakládání s majetkem. Prodat kus nepotřebného pozemku vyžadovalo v příspěvkovém režimu souhlas vlády a příslušná žádost ležela nejméně rok na Ministerstvu financí. V současné době takovou záležitost posuzují v první řadě členové Dozorčí rady, kteří jsou s činností ústavu dobře obeznámeni a mohou přijmout kvalifikované rozhodnutí. Akademická rada pak vydá své stanovisko obvykle na nejbližším zasedání. Dobrý pocit mám i ze spolupráce s Radou pracoviště. Členové Rady předložené návrhy pečlivě čtou i kriticky posuzují, diskuze na zasedání Rady není vždy jednoduchá, ale v důsledku je to ku prospěchu ústavu. Principy v. v. i., které vnímám jako větší volnost i větší odpovědnost, jsou mi blízké.

Prof. RNDr. **Radim Blaheta**, CSc.,
Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.

1. Vědecké pracoviště se rozvíjí různými směry, což souvisí s jeho hlavním zaměřením a dalšími okolnostmi. Prvotně jde o práci jednotlivých vědeckých pracovníků, o pokrok v jejich konkrétním výzkumu, o využití nových inspirací získaných na konferencích a jiných setkáních, o spolupráci, sledování literatury apod. Jde také o priority grantových agentur a poptávku po aplikacích. Je dobře, když se tento individuální rozvoj daří propojovat, doplňovat, a tím posilovat. A tady je prostor pro ředitele a vedoucí pracovníky, kteří by se měli snažit jednak vytvářet materiální zázemí, jednak posilovat a organizovat spolupráci, oceňovat výsledky, snažit se spolupřevádět podnětnou a kritickou vědeckou atmosféru.

Myslím, že rozvoj našeho ústavu potřebuje právě posílení spolupráce, včetně mezinárodní, rozšíření zájmů do nových oblastí, správné vyvážení základního a aplikovaného výzkumu.

2. Excelenci tvoří osobnosti. Klíčové osobnosti je potřeba podporovat a vytvářet podmínky pro jejich práci. Zároveň je potřeba hledat a postupně vychovávat i jejich nástupce. Excelence ve vědě znamená vynikající výsledky v mezinárodním měřítku. Mezinárodní aktivita a spolupráce je proto také jedním z předpokladů excelence.

3. Novému právnímu statutu muselo vedení věnovat v tomto roce značné úsilí a vytvořit systém přizpůsobený podmínkám vlastního ústavu. Pracoviště získala práva, ale také řadu nových povinností, které znamenají administrativní práci i finanční výdaje, např. na audit. Vědeckou práci nový systém zatím u nás neovlivňuje, uvidíme, jak tomu bude v budoucnu, např. v souvislosti s evropskými fondy a projekty.

III. OBLAST HUMANITNÍCH A SPOLEČENSKÝCH VĚD

Prof. PhDr. **Marek Blatný**, CSc.,
Psychologický ústav AV ČR, v. v. i.

1. Hlavní úkol našeho pracoviště vidím především v uplatňování vědeckých výsledků v mezinárodním kontextu a v dalším rozvíjení existující meziinstitucionální a mezinárodní spolupráce. Po stránce ekonomického zabezpečení výzkumu vidím nutnost využívat evropských zdrojů financování vědy.

2. Excelenci ve výzkumu lze dosáhnout jedině tím, budou-li v ústavu pracovat excelentní vědci a výzkumné týmy. Aby takové lidi v Akademii pracovali, je potřeba jim zajistit komfortní badatelské podmínky (přístup k informacím, technické vybavení, podpora výjezdů do zahraničí), systematicky pracovat s doktorskými studenty a začínajícími kolegy, poskytovat prostor pracovníkům s dlouhodobými vizemi a koncepčním uvažováním a současně provádět soustavné hodnocení vědeckého výkonu (atestace, roční hodnocení).

3. Zatím mohu hodnotit jen velmi stručně: více svobody a flexibility, více agendy a zodpovědnosti. ■

(Pokračování)

ZA PRAVDIVÝM OBRAZEM DĚJŮ POD HLADINOU VOD

Hledání pravdivého obrazu je samozřejmým základním krédem každého vědce. Přesto se právě toto hledání stalo podtitulem mezinárodní konference Fish Stock Assessment Methods for Lakes and Reservoirs: Toward the true picture of fish stock. Ve snaze vědců porozumět dějům pod hladinou představuje vodní prostředí stále značnou překážku. Navíc rybí obyvatelé nádrží a jezer zřídka při prozrazování tajemství své biologie spolupracují. Jaký div, jsme-li často svědky toho, že se někteří badatelé spokojí s obrazem, který má k pravdivému dost daleko.

Dnešní doba, kdy se vyžadují informace v krátkém čase a pokud možno za málo peněz, nepřesnosti přímo nahrává. Takováto situace rozvoji poměrně obtížného oboru nespěchá, naopak si lidé na málo kvalitní data postupně zvykají a nesnaží se dosáhnout kvalitnějších výsledků. Do tisíců hektarů a milionů kubiků nádrží a jezer se nejedna nepřesnost pohodlně vejde, možnost ověřit výsledky je ale obvykle velmi obtížná.

Návrat k pracnému získávání ověřitelného pravdivého obrazu nepůsobil zprvu dojmem úspěšné marketingové strategie. Když jsme před třemi lety vyhlásili téma konference, která postižení pravdivého obrázku vrací mezi priority, byli jsme zvědaví, jak naše osamocená výzva dopadne. Po nesmělých začátcích předčila odezva všechna očekávání. Na konferenci do Českých Budějovic se ve dnech 11.–15. září 2007 sjelo 110 odborníků ze 34 zemí pěti kontinentů. Kon-

ferenci pořádalo Biologické centrum AV ČR – Hydrobiologický ústav ve spolupráci s European Inland Fisheries Advisory Commission (EIFAC), Evropskou komisí pro normalizaci (CEN) a Jihočeskou univerzitou. Zahájení se zúčastnili vedoucí představitelé kraje, města, AV ČR a JU. Z 62 prezentací vybraných pro ústní přednes neodpadla ani jediná. Odborný program doplňovalo 34 posterů a pět specializovaných workshopů. Drtivá většina účastníků setrvala až do samého konce a na adresu pořadatelů dorazily desítky ústních i písemných poděkování. Jeden známý britský odborník shrnul situaci slovy, že ještě ze žádné konference neodjížděl s tolika papíry popsanými užitečnými poznámkami.

Skutečný obraz rybních obsádek tedy vědeckou komunitu stále zajímá. Z tohoto hlediska měly velký ohlas zejména příspěvky kriticky ověřující limitace a výpovědní schopnosti „módních“ metodických přístupů, zejména použití tenatních sítí a hydroakustické techniky, které se dnes využívají nejčastěji. Na druhou stranu se ukázalo, že až příliš málo pozornosti se dnes věnuje tzv. aktivním způsobům získávání vzorků ryb vlečnými a záťahovými sítěmi, elektrolovem či vizuálními přístupy. Nepočtené, ale kvalitní referáty na tato témata zároveň ukázaly nenahraditelnost těchto přístupů, pokud chceme o vodách získat pravdivý obrázek. Přínos pořádajícího pracoviště ke studiu rybních obsádek aktivními metodami byl oceněn výzvou ke koordinování přípravy evropského standardu na použití záťahových sítí a evropského projektu na vyvinutí metod tralování ve sladkých vodách. Tato témata byla zároveň vybrána jako nosná pro příští podobná setkání. Zejména vzorkování vlečnými sítěmi se jeví jako slibný přístup pro získávání skutečně nezkrasovaného obrázku o rybních společenstvech nádrží a jezer. Je však nesmírně náročné na zařízení (silné tažné lodě a speciálně konstruované sítě) a know-how, a tak si žádná jednotlivá země netroufá sama vytvořit metodiku vzorkování pro sladké vody. Potřebu

Prohlídka průzkumné techniky na Hydrobiologické stanici Biologického centra AV ČR na Římově vzbudila velký zájem účastníků.

FOTO: JIŘÍ PETERKA, ARCHIV BC AV ČR

FOTO: MOJIMÍR VAŠEK, ARCHIV BC AV ČR

FOTO: JIŘÍ PETERKA, ARCHIV BC AV ČR

mezinárodního přístupu k tomuto problému podtrhává též možnost těžit z bohatých zkušeností kolegů pracujících na moři.

Velká pozornost se při konferenci věnovala standardizaci vzorkovacích metod jakožto cestě k dosažení co nejlepších a vzájemně srovnatelných výsledků. Standardizace probíhá nezávisle v EU a USA a letošní setkání znamenalo důležitý krok k propojení standardů. Američtí vědci dostali ke čtení a k okomentování standardy evropské a naopak. Bylo velmi příjemné být katalyzátorem takovéto výměny. Zároveň se při konferenci bořily umělé bariéry mezi „normalizačními“ institucemi (státní orgány) a akademickou sférou. Důležitost standardů pro sledování ryb nádrží a jezer byla mnohokrát potvrzena, zároveň se však ukázala nutnost jejich zdokonalování a skutečnost, že na samotné hranici poznání nelze na současné standardy příliš spoléhat. Univerzálním standardem zůstává kritické oko, zdravý rozum a poctivá práce.

K úspěchu setkání v nemalé míře přispěla i exkurze na údolní nádrž Římov spojená s prohlídkou techniky, která se používá pro průzkumy našich ná-

drží, a do Českého Krumlova. Účastníci předložili organizátorům 40 rukopisů, z nichž musí organizační výbor vybrat zhruba polovinu pro tématické číslo vědeckého časopisu *Fisheries Research*, které by se mělo stát klasickou příručkou pro další vzorkování nádrží a jezer.

Náš zájem o rybí obsádky nádrží pramení především ze snahy pochopit fungování všech důležitých složek vodního ekosystému. Význam pravdivého obrazu pro toto poznání je nasnadě. Procesy pod hladinou nádrží jsou však vzrušující nejen z hlediska vědeckého, ale mají i řadu praktických dopadů pro zachování kvality vody, rybářské využití přírodních zdrojů a ochranu cenných jezerních systémů. Velký zájem účastníků o přístupy vzorkování ryb rozpracované v ČR a ohlas na 15 českých příspěvků byl pro nás opravdovým zadostiučiněním, že námi nastoupená cesta hledání „true picture“ nebyla ztracenou investicí.

JAN KUBEČKA, JIŘÍ PETERKA,
JOSEF MATĚNA, EVA HOHAUSOVÁ,
Biologické centrum AV ČR, v. v. i.,
Hydrobiologický ústav

Mezi nejperspektivnější metody přímého odlovu vzorků ryb ve volné vodě nádrží a jezer patří košelkové nevodý (vlevo) a vlečné sítě (vpravo). V dnešní době začínáme znát jejich účinnost pro vzorkování rybního plůdku. Poznání účinnosti pro vzorkování ostatních starších ročníků ryb je výzvou pro příští studie.

FOTO: PETR ZNACHOR, ARCHIV BC AV ČR

Konference přilákala odborníky ze 34 zemí.

HODNOCENÍ VÝZKUMU A V V ROCE 2007 – J

Čtenáře Akademického bulletinu jistě není nutné přesvědčovat o tom, že věda je motorem rozvoje společnosti a že cílem každé země, a zvláště takové, jako je ta naše, by měla být maximální snaha o podporu toho nejkvalitnějšího vlastního výzkumu a vývoje (VaV). Problémem však je, jak tuto kvalitu hodnotit a jak investovat do toho skutečně nejlepšího.

Tento problém je zvláště významný v případě základního výzkumu, který nemá bezprostřední komerčně hodnotitelné výstupy. Dlouhodobé zkušenosti z nejvyspělejších zemí ukazují, že kvalitu základního výzkumu mohou hodnotit především výzkumníci a že nejlepším měřítkem této kvality bývá citační odezva vědeckých publikací popisujících nové skutečnosti. Jinými slovy, kvalitní výzkumné práce nezapadnou, ale jsou východiskem pro práci dalších badatelů, kteří tyto práce citují v následných publikacích. Na citačních ohlasech prací je založeno hodnocení kvality časopisů podle takzvaných impakt faktorů (IF).¹ Obecně panuje shoda, že časopisy s vysokým IF jsou průkopnické, které přijímají pouze vědecké práce s vysokým inovačním nábojem, a publikovat v nich je prestižní záležitostí, neboť rukopisy recenzují na nejpřísnější mezinárodní úrovni špičkoví odborníci v daném oboru. Nepřekvapuje proto, že mezi korespondenčními autory článků v tak kvalitních časopisech, jakými jsou např. *Science* (aktuální IF = 30,028) nebo *Nature* (IF = 26,681), patří jen málo českých vědců.

Požadavek na aktuální porovnání kvalit výstupů vědeckých týmů se promítl do scientometrické praxe v řadě výzkumných pracovišť, na kterých byly vypracovány poměrně solidní postupy, jež berou v úvahu například nejen kvalitu časopisu (měřenou IF), ale také podíl autorů pracoviště na konkrétních publikacích; to je zvláště důležité u týmových prací, na jejichž realizaci se podílí řada pracovišť. Rovněž se oceňuje, zda z hodnoceného pracoviště je první anebo korespondující autor, kteří obvykle mívají větší zásluhu na práci než ostatní členové autorského kolektivu (viz např. *AB 02/1998*).² Tato scientometrická kritéria jsou významným podkladem pro hodnocení pracovních kolektivů, ale nikdy nejsou (neměla by být) považována za jediná (absolutní) kritéria, jež rozhodují o osudu vědců. Nemohou totiž nahradit proces hodnocení kolektivem odborníků, kteří vezmou v úvahu všechny další faktory, jež nelze postihnout scientometrickými

údaji, a kteří případně odstraní chyby, jimiž mohou být scientometrické metody zatíženy.

Ve snaze o objektivitu hodnocení VaV v ČR vypracovala meziresortní pracovní skupina, složená ze zástupců Rady pro výzkum a vývoj (RVV), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, poskytovatelů podpor VaV, vysokých škol, průmyslové sféry a Akademie věd ČR, *Metodiku hodnocení výzkumu a vývoje a jejich výsledků v roce 2007* (MHVVV07).³ Hodnocení se provádí na základě usnesení vlády ze dne 23. 6. 2004.⁴ Jak se uvádí v MHVVV07, cílem bylo získat „ucelený soubor informací o efektivnosti využití státních prostředků na VaV u jednotlivých příjemců (institucí) a u jednotlivých poskytovatelů (resortů)“ a dále „vytvořit systém, který bude podkladem RVV pro provádění změn rozdělení prostředků na VaV, které má RVV každoročně promítat do návrhu výdajů na výzkum a vývoj na další rok“. Metodiku hodnocení výsledků shrnuje tabulka *Bodové ohodnocení jednotlivých druhů výsledků*, která je přílohou č. 3 výše zmíněného dokumentu.

Přípravu metodiky pro hodnocení VaV je nutno samozřejmě přivítat a je jistě žádoucí, že se touto záležitostí Rada vlády dlouhodobě zabývá. Jedná se o nesmírně náročný úkol, kdy se vedle sebe srovnávají a bodově hodnotí tak odlišné výstupy, jakými jsou např. výstupy společensko-vědních a přírodovědných institucí. Navíc je snaha srovnat téměř nesrovnatelné – výstupy ve formě článků v impaktovaných a nerekzenovaných časopisech, knih a jejich dílčích kapitol, příspěvků ve sbornících, patentů, zavedení poloprovozů, ověřených technologií, přípravy nových plemen a odrůd, zavedení prototypů, uplatněných metodik, funkčních vzorků, autorizovaných softwarů a užitných a průmyslových vzorů. Meziresortní pracovní skupina nakonec dospěla ke konsensu, jak by takové bodové ohodnocení mělo vypadat, a to je shrnuto v již zmíněné příloze č. 3. Chybí však prověření, zda toto bodové hodnocení v zásadě odpovídá požadavkům na hodnocení kvality výstupů VaV a zda je lze využít pro hodnocení

¹ <http://scientific.thomson.com/free/essays/journalcitationreports/impactfactor/>

² http://abicko.avcr.cz/bulletin_txt_show_clanek.php?Cislo=02/1998&Poradi=08

³ <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=31543>

⁴ <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=18750>

VÝVOJE A JEJICH VÝSLEDKŮ DEME SPRÁVNÝM SMĚREM?

na úrovni jednotlivých pracovišť a menších organizačních celků. Již při prvním náhledu na toto hodnocení je patrné, že přináší značné problémy, které lze dokumentovat následujícím příkladem.

Představme si zjednodušenou situaci, že budeme srovnávat bodovou úspěšnost dvou pracovišť základního výzkumu, která v hodnoceném období získala po jedné publikaci v mimořádně kvalitním impaktovaném časopise, a že pro toto hodnocení použijeme MHVVV07. Předpokládejme dále, že finanční prostředky použité na výzkum byly u obou pracovišť srovnatelné a že obě jsou ve stejné skupině – Biovědy. Bodové hodnocení se vypočte podle vztahu uvedeném v tabulce přílohy č. 3 MHVVV07: $5 + (15 \times \text{IF časopisu/medián IF oboru})$. Aktuální hodnotu IF konkrétního časopisu a oborového mediánu lze zjistit na stránkách *ISI Web of Knowledge*.⁵

Vstupní údaje pro pracoviště 1:

Publikace: Xien, P., Oien, Z., Hien, L., Opa, A., Novak, P., Huean, X.* , *Nature*, 151: 204–301, 2006 (IF = 26,681), oborový medián časopisu = 0,466.

Vstupní údaje pro pracoviště 2:

Publikace: Dvořák, L.* , *Nature Immunology* 2006 (IF = 27,596), oborový medián časopisu = 2,513.

(Autor s uvedenou afiliací k hodnocenému pracovišti je podtržen, korespondenční autor je označen hvězdičkou.)

Při hodnocení podle metodiky MHVVV07 dospějeme k těmto bodovým hodnocením:

Pracoviště 1: 864 bodů výpočet: $5 + (15 \times 26,681/0,466)$
Pracoviště 2: 170 bodů výpočet: $5 + (15 \times 27,596/2,513)$

Závěr, který z tohoto bodového hodnocení vyplývá, je, že pracoviště 1 má podstatně vyšší publikační výkonnost (+ 694 bodů) a mělo by být přednostně financováno. Z pohledu pracovníka v oboru je však na první pohled zřejmé, že toto bodové hodnocení je hrubě zkreslující, neboť příspěvek pracoviště 2 je již na první pohled ze scientometrického hlediska podstatně významnější. Problém spočívá v tom, že (1) oborový medián IF nemusí odpovídat realitě. *Nature*, stejně jako *Science* a například i *Proc. Natl. Acad. Sci. USA* (aktuální IF = 9,643) jsou zařazeny mezi časopisy „mezioborové“, které mají v průměru nižší IF (*Nature*, *Science* a *Proc. Natl. Acad. Sci. USA* jsou mezi nimi výjimkami). Na druhé straně, vysoce kvalit-

ní časopis *Nature Immunology* je zařazen mezi časopisy imunologické, které mají v průměru vyšší IF, a to je při hodnocení pomocí MHVVV07 významně znevýhodňuje. (2) Daleko závažnější problém však spočívá v tom, že do hodnocení se nebere v úvahu podíl autorů hodnoceného pracoviště na publikaci. V publikaci pracoviště 1 se jedná spíše o minoritní příspěvek pracoviště k publikaci, kdy první ani korespondující autor nejsou členy hodnoceného pracoviště a hlavní zásluhu na práci má jiné než hodnocené pracoviště. V případě publikace z pracoviště 2 se naopak jedná o plnohodnotnou práci hodnoceného pracoviště, ze kterého je jak první, tak i korespondenční autor (v jedné osobě).

Zarážející na předkládaném hodnocení je, že pracovní skupina pro přípravu MHVVV07 nevyužila zkušeností, které vyplynuly z několikaletého používání scientometrických metod na některých pracovištích základního výzkumu; viz například již zmíněný příspěvek v *AB 02/1998*. Podle této metodiky (Metodika ÚMG) se vypočtou „publikační body“ následovně: $(\text{IF}/n + 2) \cdot y$, kde n = počet autorů na publikaci a y = počet autorů publikace z hodnoceného pracoviště navýšený o +1, pokud je první nebo korespondenční autor z hodnoceného pracoviště, nebo navýšený o + 2, pokud je první a korespondující autor z hodnoceného pracoviště. Při tomto hodnocení dopadne bodový zisk obou výše uvedených pracovišť následovně:

Pracoviště 1: 3,34 bodu výpočet: $(26,681/8) \times 1$
Pracoviště 2: 27,6 bodu výpočet: $(27,596/3) \times 3$

Z tohoto bodového hodnocení vyplývá, že pracoviště 2 má podstatně vyšší (8x) publikační výkon

⁵ <http://portal.isiknowledge.com/portal.cgi?DestApp=JCR&Func=Frame>

a mělo by být přednostně financováno. Toto hodnocení je ze scientometrického hlediska užitečnější než hodnocení založené na metodice MHVVV07.

Zkušenosti ukázaly, že ani při tomto druhém způsobu hodnocení nemá hodnocení absolutní vypovídací hodnotu a nemůže nahradit práci hodnotitelského grémia, jež je složeno z odborníků, kteří využijí bodového hodnocení jako důležitého, ale nikoliv absolutního kritéria pro rozhodování o financování jednotlivých pracovišť. Jistě by bylo chybou, kdyby např. v rámci „taktizování“ pro aplikaci MHVVV07 došlo k „utrácení peněz“ za neuplatnitelné domácí nebo dokonce mezinárodní patenty (s velkým bodovým ziskem) a v institucích základního výzkumu by klesl tlak na publikování v prestižních mezinárodních časopisech. Tato fatální chyba by nás v horizontu několika let mohla vyřadit z úspěšnosti v získávání grantů v prestižních mezinárodních soutěžích.

Bodové hodnocení výsledků VaV ve formě polo-provozů a dalších ekonomicky zhodnotitelných výstupů, jak je uvedeno v příloze č. 3 MHVVV07, je rovněž spojeno s určitým problémem. Je totiž dobře známa skutečnost, že jen malá frakce těchto výstupů je skutečně kvalitních a přináší ekonomický užitek. Pokud nedojde k jejich komerčnímu zhodnocení, popřípadě nejsou publikovány v kvalitních recenzovaných časopisech, mohou být jako výstupy bezcenné. Přidělení bodů za tyto výstupy je nutno považovat za zajímavý experiment, který doposud nebyl ověřen, a jistě bude zajímavé zjistit, zda existuje korelace mezi přidělenými body a ekonomickými dopady těchto výstupů. Určitý optimismus je namístě; ze zkušenosti s aplikací scientometrických metod v oblasti základního výzkumu vyplynulo, že pracoviště, která mají vysoké bodové hodnocení pomocí scientometrických metod založených na IF, mají obvykle vysoké hodnocení při skutečné analýze citačních ohlasů prací. I při citační analýze prací je však nutno přihlídnout k povaze publikací, zda vysoce citované práce

jsou skutečně výsledkem produkce pracoviště nebo spíše reflektují kvalitu jiných pracovišť s minoritním podílem hodnoceného pracoviště.

Metodiku MHVVV07 je nutné v této etapě považovat za pokus o objektivizaci vědy, ale nikoliv za již ověřený nástroj, který i neodborníkoví s kalkulačkou v ruce umožní udělat závěr o pracovišti. Finální verdikt by měl být vždy na úrovni odborníků hodnotitelského grémia, kteří by měli mít jako podklad k hodnocení nejen vhodně zpracované scientometrické/bodové údaje, ale také podklady, které byly použity pro toto hodnocení, aby bylo zřejmé, odkud plynou hlavní bodové zisky hodnoceného pracoviště, zda se jedná o skutečně významné vlastní výsledky nebo o marginální příspěvky jiným pracovištím.

Mohlo by se zdát, že problémy, které z výše uvedeného příkladu vyplývají, jsou spojeny s aplikací MHVVV07 na malé soubory dat a že při použití větších souborů, například při hodnocení celých ústavů, bude chyba zanedbatelná. Tento předpoklad však nemusí odpovídat realitě, neboť uvedený nesmyslný rozdíl 694 bodů ve prospěch pracoviště 1 by musel být na pracovišti 2 kompenzován více než 50ti publikacemi v impaktovaných časopisech o průměrném IF = 1 (za předpokladu oborového mediánu 2). Pokud by se měla kompenzovat zvýšená kvalita publikací pracoviště 2 (vypočtená podle Metodiky ÚMG), pak by rozdíl podle metodiky MHVVV07 představoval až 450 publikací s IF = 1. To není zanedbatelné. Stejně tak může být zavádějící udělit pracovišti 500 bodů za pouhou minoritní spoluúčasť jednoho pracovníka hodnoceného pracoviště na mezinárodním patentu s mnoha spoluautory.

Zvýše uvedených příkladů vyplývá, že MHVVV07 by měla být doplněna o parametr, který bere v úvahu počet autorů výsledku z hodnoceného pracoviště a afiliaci prvního a korespondujícího autora. To by odstranilo nejen některé z výše uvedených problémů, ale také například řešilo i to, že za jeden výsledek kolektivní práce několika institucí nebudou mít stejné počty bodů všechna zúčastněná pracoviště bez ohledu na jejich podíl na výsledku. Tato modifikace by neměla činit problém, neboť v databázích vstupních informací pro hodnocení podle MHVVV07 jsou tyto údaje dostupné a jedná se pouze o úpravu výpočetního algoritmu.

Lze jen doufat, že MHVVV07 je mezistupněm v hledání nových objektivizujících přístupů k hodnocení VaV a jejich výsledků, které budou dále dopracovány tak, aby přispěly ke zkvalitnění české vědy a výzkumu. ■

PETR DRÁBER,

Ústav molekulární genetiky AV ČR, v. v. i.

VĚDA – VĚC VEŘEJNÁ

Seminář na téma popularizace evropské vědy, nebo také jak pomáhat, aby se výsledky evropských badatelů dostaly do veřejného povědomí, uspořádal Irish Research Council for Science, Engineering & Technology ve spolupráci s Nadací AlphaGalileo dne 17. října 2007 v sídle Královské irské akademie v Dublinu. Evropské novináře i PR pracovníky univerzit a badatelských institucí, kteří se na seminář sjeli, čekali maraton přednášek o zkušenostech z Norska, Německa, domácího Irska, srovnání mediálních pracovišť na Univerzitě v Bonnu a Královské koleje v Anglii, nadnárodní výzkumné aktivity firmy sídlící v Belgii i pohled z Evropské komise.

Dlužno podotknout, že teprve při srovnání prezentací zastoupených institucí jsem si plně uvědomila, proč se prezentace popularizačních aktivit Akademie věd ČR, jež zazněla před rokem v Praze v rámci společného semináře s německou Společností Maxe Plancka o managementu špičkové vědy (viz AB 4/2006), setkala s tak velkým uznáním. Množství a kvalita aktivit, jimiž se naše akademie dostává do veřejného povědomí, totiž rozhodně nejsou zanedbatelné!

Ale zpět k celoevropskému pohledu na téma, proč je pro výzkumnou komunitu tak důležitý kontakt a práce s veřejností, jak se to dělá v různých zemích, zda jsou novináři schopni srozumitelně komunikovat s vědci a opačně, píše-li se o výzkumu málo nebo špatně, že je informací o úspěších evropské vědy a výzkumu ve srovnání s Amerikou stále nedostatek, nebo-li k náplni dublinského semináře.

S přednáškami vystoupili Henri Boffin, zástupce Evropské jižní observatoře, mezi jejíž členy patří i Česká republika; editor irského časopisu *Science Spin* Tom Kennedy poukázal na situaci, kdy se v tiskových zprávách upřednostňují informace o organizaci a financování výzkumu před vlastními vědeckými výsledky, které ale jsou pro novináře nejdůležitější. Zákulisí tří hlavních evropských PR pracovišť v Německu, Velké Británii a Belgii odhalili Andreas Archut z Univerzity v Bonnu, jeho kolega „ve zbroji“ Tom Miller z Imperial College a Frederik Wittock zastupující farmaceutický výzkum ve firmě Johnson & Johnson. Ti všichni se shodli, že je pro ně naprosto zásad-

ní plná podpora jejich ředitelů a rektorů, ale i samotných výzkumníků a také dobré vztahy s médii.

Irské zkušenosti představil Brian Trench z Dublin City University, který se kriticky vyjádřil k malé schopnosti irských výzkumných subjektů srozumitelně komunikovat na jejich webových stránkách s veřejností. Také publikování příliš mnoha tiskových zpráv je nejen nadbytečné, ale dokonce kontraproduktivní, zdůraznila Elaine Quinn z Conway Institute of Biomolecular & Biomedical Research. Tim Kinsella, předseda sdružení irských PR agentur, pro změnu připomněl úlohu médií jako zprostředkovatele informací širokému publiku. David Young z University of Ulster doplnil, že média mohou navíc úspěchy lokálního charakteru pozvednout až na mezinárodní úroveň. Ekonomického růstu v Irsku a celé Evropě nelze dosáhnout bez výzkumu, shrnul seminář prof. Patrick Cunningham, zmocněnec vlády pro vědu a výzkum, a při tom hraji nesmírně důležitou roli také média.

Pro novináře jsou nejdůležitější zprávy o vědeckých výsledcích, uvedl šéfredaktor časopisu Science Spin Tom Kennedy.

VŠECHNA FOTA: MARINA HUŽVÁROVÁ, ARCHIV SSC

Průčelí Královské irské akademie na Dawson Street

Vědci musí hovořit srozumitelným a zřetelným jazykem, zdůraznil evropský komisař Patrick Vittet-Philippe.

V plejádě vystoupivších řečníků jsem požádala o pár slov zástupce generálního ředitelství Evropské komise pro výzkum. **Patrick Vittet-Philippe** vyzval účastníky semináře k aktivnímu vzájemnému dialogu mezi vědeckou a novinářskou obcí, ke snaze udělat co nejvíc pro zviditelnění a všestrannou podporu evropského výzkumu. Vyzval také vědce k co nejsrozumitelnější komunikaci, ke vstřícnosti a otevřenosti k široké veřejnosti.

Pane Philippe, co je podle Vás nejdůležitějším úkolem vědeckých novinářů, vědecké novinářiny?

Vědecká žurnalistika sehrává podstatnou úlohu prostředníka mezi vědci a laickou veřejností. A právě v tomto směru hrají převlece důležitou roli novináři specializovaní na vědu. Většina vědeckých pracovní-

ků jim je za to velmi vděčná, protože dokáží čtenáře srozumitelnou řečí informovat o složité práci a výzkum tak zhodnotit. Vědečtí novináři a výzkumníci tedy žijí v jisté symbióze: vědci potřebují publikovat a novináři zase chtějí psát dobré příběhy, nechtějí jen „přisluhovat“ vědcům. To je, myslím, jisté napětí mezi aktéry téže hry. Pravidlem však bývá, že tam, kde je věda úspěšná, vznikají i zajímavé články. Také si musíme uvědomit, že čtenáři nechtějí pouze suché informace, ale chtějí navíc porozumět, proč je věda tak důležitá, že je nedílnou součástí každodenního života a všech důležitých rozhodnutí, která dnes naše společnost dělá: ať už vládní orgány v našem zastoupení nebo jiné vlivné organizace... V zásadě lze říci, že je vědecká žurnalistika součástí dynamické interakce s ostatními hráči téže hry.

Diskutovalo se i v kuloárech při přestávkách.

Ve svém příspěvku jste uvedl, že je vědecká žurnalistika daleko úspěšnější v USA. Proč tomu tak je?

V USA je to bezpochyby tamním kulturním klimatem a jistě také finančním potenciálem. Vědci jsou zvyklí svoje výsledky pravidelně prezentovat jak ve specializovaných periodikách, tak i v časopisech pro laickou veřejnost. Je to tradiční způsob, jak o svém výzkumu informovat potenciální donátory. Rovněž platí, že pravidelná komunikace s médii napomáhá prezentovat univerzity, na nichž vědci působí. Navíc tak přirozeně vzniká soutěživé prostředí, kde si badatelé nevyměňují informace pouze mezi sebou, ale také s veřejností.

Obdobná spolupráce mezi vědci a médii v Evropě neexistuje. Vědečtí novináři by se měli snažit získat co nejvíce prvních informací o nových projektech. V současné době je stav takový, že 70 % zpráv pochází z USA, 20 % z domovské země a pouhých 10 % z jiných zemí Evropy. Naším cílem je dosáhnout 20 %.

Podle Vašich slov je vědecká žurnalistika v Evropě úspěšná pouze ve Velké Británii...

Bezpochyby tomu tak je. Vzájemná komunikace mezi britskými vědci byla vždy na vysoké úrovni. Sám jsem prezentoval svou disertační práci v BBC. Ve třicátých a čtyřicátých letech vznikaly programy o práci tehdejších významných vědců. Je třeba si uvědomit, že už tehdy bylo BBC v britské společnosti hlavním médiem s velkou působností. A navíc se ti úspěšní, kteří se objevili v rádiovém vysílání, dříve či později objevili i v televizních programech. V jiných zemích Evropy to (tak brzo) neexistovalo. Existují také klíčové organizace (například Adoral), které sehrávají roli prostředníka mezi vědci a veřejností. Musím dodat, že pracují velmi dobře. Je to běh na dlouhou trať, ale za sebe musím říci, že učít vědce vycházet s médii, poskytovat rozhovory, připravovat materiály pro novináře apod. je zajímavá práce. Dokonce si nedovedu představit, že by ve Velké Británii existovala jediná univerzita, která by neměla své vlastní mediální oddělení. Například ve Španělsku, Francii nebo Itálii tomu tak není. Ve Spojeném království se vědci těší neskutečným výhodám, ať už se týkají respektu k nim nebo komunikace s médii.

Je pravdou, že plánujete pozvat k diskusi kromě žurnalistů také editory periodik, která se věnují vědecké oblasti?

Domníváme se, že editoři zastávají důležitou roli při závěrečném upravování textů. Novináři píšící o vědě jsou zpravidla vědci, kteří se spíše nežli vlastnímu výzkumu věnují psaní o vědě. Vědu milují, píší o ní, je to práce, která je baví. Dnes ráno se jeden

z editorů dosti kriticky vyjadřoval k materiálům, které dostává e-mailem: v zásadě jsou spíše propagandistické (osoba ministra), nežli by dobře informovaly o výsledcích vědeckých výzkumů. Pokud se zaměříme na hlavní média – rádia, televize – závěrečná rozhodnutí závisí na editorech. Oni vybírají příspěvky z řady odvětví: politiky, kultury a ekonomie. Často se mi stává, že z oblasti vědy dostávám články nudné nebo příliš složité. V Bruselu se málokdy přihodí, že by vědec byl zároveň i editorem. Je to velmi obtížné, ale v zásadě ne nemožné. Bezpochyby působí i otázka kulturního prostředí v jednotlivých zemích, například ve Španělsku nebo ve Slovinsku, ale i ve Velké Británii má věda tradičně v denních periodikách velké zastoupení, ale znám i země, kde vědci vůbec nemají prostor k prezentaci.

Hovořil jste o společenských aspektech vědecké žurnalistiky, dokonce jste na ně kladl důraz...

Uvědomit si společenské důsledky je podle mého názoru velmi důležité. Novináři píší o vědě nejen proto, aby prezentovali nové objevy, ale také aby vytvářeli dobré vztahy s veřejností, která se o vědu zajímá, aby vytvořili pozitivní klima pro vztah vědec-laik. Je nutné, aby se čtenáři dozvěděli, že věda je důležitá, protože podporuje debatu ve společnosti. Věda má být součástí všech těchto debat. Dnes máme vše ve svých rukou, lidé se mohou svobodně rozhodnout, proč je věda tak důležitou součástí demokracie, a že kontrolou vědeckého pokroku a aktivit mají ve svých rukou lidé. ■

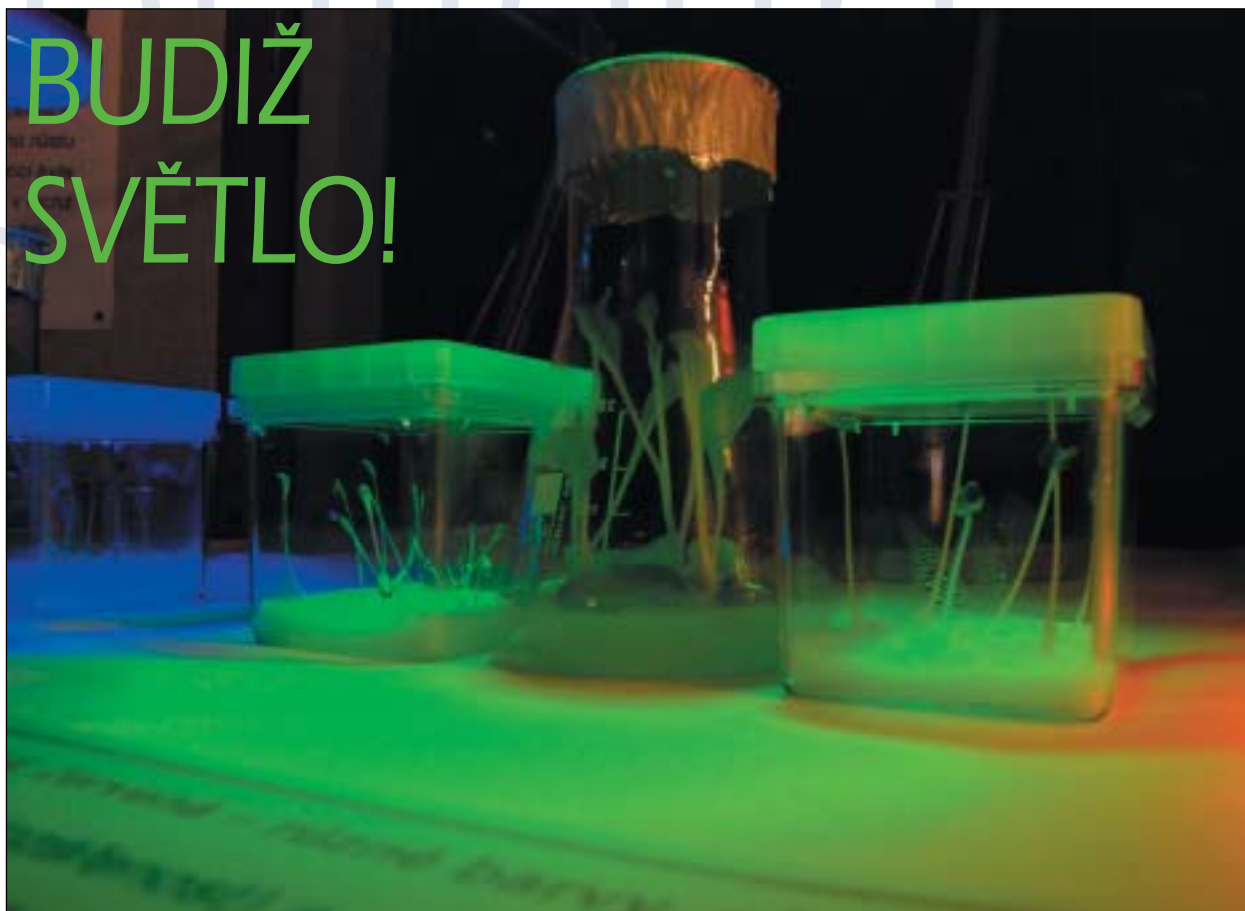
Text a foto MARINA HUŽVÁROVÁ

Dublin se rozkládá na řece Liffey. Královská irská akademie stejně jako slavná nejstarší irská univerzita Trinity College leží na jejím pravém břehu.

BUDIŽ SVĚTLO!

Není světlo jako světlo aneb Jak to vidí rostliny, se jmenovala prezentace Ústavu experimentální botaniky AV ČR, jež s pomocí živých rostlin a videosekvencí seznamovala zájemce se zajímavými příklady rostlinného „zraku“.

Ačkoliv si Týden vědy a techniky i pro tentokrát zachoval svůj tradiční název, inovoval se letos do podstatně delšího časového období. Zahájila jej totiž už 25. října vernisáž Encyklopedie knihy (viz AB 11/2007). Prvním listopadovým dnem odstartovaly přednášky, workshopy, výstavy a prezentace na mnoha obvyklých i méně obvyklých místech. Ústřední motiv 7. ročníku TVT, jímž bylo světlo ve všech jeho podobách, oživila vhodně načasovaná vernisáž evropské putovní výstavy Fascinace světlem ve funkcionalistickém prostoru Veletržního paláce. Z hlavního města se vědecký a technický program rozjel také do Brna, Českých Budějovic, Ostravy a Olomouce, kam zavítal vůbec poprvé.

K Týdnu vědy a techniky, který navštívilo více jak 26 000 zájemců, se připojily též vysoké školy, jmenovitě brněnská Masarykova univerzita, olomoucká Univerzita Palackého a 1. lékařská fakulta v Praze. Z neuniverzitních institucí např. Muzeum Policie ČR, pražský Kriminalistický ústav nebo Městská knihovna v Praze. Dlouholetý hlavní partner *Týdne vědy a techniky* ČEZ, a. s., nadto představil svůj nový projekt *Bakalář*, jenž si klade za cíl zvýšit zájem studentů o zaměstnání v jaderné energetice.

Přednáškové sály budovy Akademie věd ČR se zaplňovaly do posledního místa (celkem na Národní 3 přišlo přes 5000 lidí), ovšem jednotlivé referáty bylo možné sledovat z pohodlí domova díky on-line přenosům. Prostřednictvím internetu se mohli zájemci zúčastnit i přednášek v Muzeu Policie ČR, v pražské Městské knihovně (na Mariánském náměstí prof. Miloš Grim hovořil o medicíně budouc-

nosti a možnostech využití kmenových buněk) nebo na některých místech v Brně. Podobně jako

Rozkoš z chemie ve stylu Michaela Londesborougha z Ústavu anorganické chemie AV ČR mohli studenti pocítit na vlastní kůži.

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SŠC

v minulém roce zůstávají vybrané přednášky zájemcům volně přístupné na webových stránkách <http://press.avcr.cz/index.php?p=tyden-vedy-konec&thm=TVT>.

Počet spolupřátelů se rozšířil ze 16 na 22, a tak není divu, že tomu odpovídalo i množství nejrozličnějších příspěvků a prezentací. Jejich přesný výčet obsahuje program TVT, a proto jen namátkou připomeňme, že např. v Muzeu Policie ČR se posluchači dozvěděli o moderních technikách a technologiích v boji proti zločinu, brněnská Hvězdárna a planetárium M. Koperníka uspořádala pořad o budoucnosti člověka ve vesmíru *Ve stavu beztlíže*. V Českých Budějovicích podle očekávání dominovala přírodovědná témata, zatímco o současném stavu vědy a techniky v oblasti laserových technologií se pro změnu diskutovalo v Olomouci.

Přestože se referovalo především o světle a jeho působení na živé organismy, o pozorování Slunce z vesmíru, matematice a internetu nebo umění digitální fotografie, neopomenulo se ani tolik diskutované téma postavení žen ve vědě a nutnosti vytvořit jim odpovídající podmínky pro akademickou kariéru.

Název *Podivuhodné možnosti využití světla aneb Renaissance optiky pro moderní technologie* neslo setkání u Kulatého stolu, kde se diskutovalo o nových poznatcích v optických komunikacích, v molekulární medicíně a biologii.

Hned u vstupu do budovy na Národní vítala návštěvníky díla českých umělců, kteří během roku 2007 pracovali ve vědeckých laboratořích, aby shodně s cílem projektu *Transgenesis: umělci v laboratořích* spojili laboratoř s galerií a technickou vizualizací s uměleckým obrazem. Postavy v originálních parukách se objevovaly při performanci na mtoivy objevu bleskosvodu Prokopa Divíše a na obrazovce provázely návštěvníky některými akademickými ústavami.

Zdařilá výstava *Světlo v kamenech – velké mikroskopické obrazy* (viz AB 10/2007) představila soubor unikátních velkoformátových mikroskopických fotografií, jež odhalují neobvyklou krásu a rozmanitost nenápadného světa kamenů a hornin. Již zmíněná výstava *Encyklopedie knihy* pro změnu prezentovala unikátní publikaci Dr. Petra Voita o starším knižtisku a příbuzných oborech mezi polovinou 15. a počátkem 19. století.

Jednotlivé, nesmírně zajímavé výstavy instalované v budově na Národní bohužel trochu trpěly nedostatkem „světla“ – bylo jich vedle sebe příliš mnoho, a tak se mezi nimi návštěvníci až „ztráceli“. Ohlasy obou

účastnických stran zaznívaly ve smyslu, že méně je někdy více.

Ve Veletržním paláci navštívilo evropskou putovní výstavu o optice a optických technologiích *Fascinace světlem*, která se konala pod záštitou AV ČR, přes 6000 zájemců. Díky workshopu prof. Erika Steijnse z Bruselu, jenž předvedl výukovou soupravu EduKit pro studenty ve věku 15–18 let, si mohli návštěvníci sami vyzkoušet různé světelné pokusy.

Že věda může být i pro laiky opravdu zábavná, dokázali irští hosté Sheila Doneganová a Eoin Gill z *Centra pro zdokonalování výuky matematických věd a techniky – CALMAST* ve své interaktivní prezentaci, jíž se připojili k evropské aktivitě *WONDERS 2007*.

Všechny generace návštěvníků přesvědčil také temperamentní a neúnavný popularizátor Michael Londesborough, že ačkoliv se věda řídí zákony a poučkami, nemusí být suchopárná a lze ji ukazovat na pozoruhodných experimentech.

Také množství mediálních partnerů *Týdne vědy a techniky* v čele s hlavním mediálním partnerem, Českou televizí, Lidovými novinami, stanicemi Českého rozhlasu Radiožurnál a Leonardo a dalšími, jako je Viola, Herafilm-Science Media, portál Veda.cz, CHEMagazín, Port, Učitelství noviny a časopis 21. století dokázalo, že zájem o vědu a techniku mezi lidmi stále roste. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ a LUDĚK SVOBODA

Velký zájem vzbudila putovní výstava *Fascinace světlem*, kterou navštívilo více než 6000 diváků.

FOTO: PŘEMYSL VELEK, ARCHIV KAV ČR

VĚDA HROU

V rámci letošního Týdne vědy a techniky se představili nositelé Descartesovy ceny za popularizaci vědy za rok 2006 Sheila Doneganová a Eoin Gill z Centra pro zdokonalování výuky matematických věd a techniky z Waterfordu – CALMAST (Centre for the Advancement of Learning of Maths, Science and Technology) v Irsku. Jejich interaktivní prezentace je určena divákům bez rozdílu věku a představila se i díky úspěšnému projektu WONDERS 2007.

Titulní strana časopisu Eureka vítající ve světě vědy.

Praha se stala premiérovým zahraničním městem, které irští popularizátoři vědy se svou prezentací navštívili. Na snímku Sheila Doneganová.

Sheila Doneganová a Eoin Gill během čtyřleté praxe napsali řadu popularizačních článků do irského tisku a dokázali, jak může být věda zábavná.

Populární čtyřstránkový časopis *Eureka*, který CALMAST vydává pro děti ze základních škol ve věku 10–13 let, získal v roce 2005 prestižní *Cenu mladých čtenářů (World Young Readers Award)*. Vychází jednou týdně jako příloha deníku *Irish Independent* a v prvním roce své existence dosáhl nákladu 25 000. V *Eurece* čtenáři naleznou kromě tematických článků též kvízy a zábavné přílohy. Zaměření na určité téma umožňuje zkoumat problém z hlediska několika vědních oborů současně a vyhnout se tak tradičnímu dělení přírodních věd na biologii, matematiku, fyziku a chemii. Za úspěšnou popularizační činnost ředitelé CALMAST získali ocenění Evropské unie v oblasti popularizace – Descartesovu cenu.

Využili jsme příležitosti a po jejich prezentaci položili několik otázek.

Kolik zemí jste už se svým programem navštívili?

Evropský festival vědy *WONDERS 2007* cestuje po Evropě už od března. V rámci našeho vlastního programu je Praha prvním zahraničním městem, které jsme navštívili. Dnešní den byl pro nás opravdu výjimečný.

Pro jak velké děti je Váš projekt určen?

Pracujeme s dětmi všech věkových kategorií. Máme připraveny programy pro děti ve věku už od

REPROFOTO: EUREKA

tří do čtyř let. Většina programů je ale pro děti ze základních škol. To je věková skupina, na kterou se zaměřujeme nejvíce. Je totiž důležité, aby již v tomto věku měly děti k vědě pozitivní vztah. Z vlastní zkušenosti vím, že není problém nadchnout ty nejmenší. Je však obtíž udržet jejich zájem, když dosáhnou třinácti nebo čtrnácti let a začínají mít pochopitelně i jiné zájmy. Je tomu tak nejen v Irsku, ale jistě i jinde v Evropě. Pro CALMAST je to velká výzva.

Kdy jste o zapojení do evropského putovního programu na podporu vědy WONDERS 2007 (Welcome to Observation, News & Demonstrations of European Research and Science) začali přemýšlet?

Nejdříve jsme se stali součástí organizace *EUSCEA (European Science Events Association)*, která program oficiálně zajišťuje. Je to jediná organizace v Evropě, jež zprostředkovává výměnu zkušeností mezi autory neformálních výukových programů. V současnosti se projektu účastní více než 50 institucí a sdružení z 27 zemí. Byli jsme nadšeni, že jsme se stali součástí instituce, jejímž cílem je vědu popularizovat po celé Evropě. Nyní jsme proto v České republice, která má velmi dobrou reputaci v oblasti vědy a intenzivně se její popularizaci věnuje. Rádi jsme pozváni na *Týden vědy a techniky* přijali. Měli jsme jen trochu obavy, že naše experimenty budou české děti dobře znát.

Náš vlastní program oficiálně začal již před třemi lety. Předtím jsme společně se Sheilou byli řediteli CALMAST. Já jsem původně vyučoval inženýrství a Sheila chemii. Ve volném čase jsme se věnovali popularizaci vědy, až instituce, v níž jsme pracovali, souhlasila, že nám na tuto činnost poskytne více času. Centrum funguje od roku 2003. Zaměřujeme se na dlouhodobější projekty, pracujeme např. se znevýhodněnými dětmi a napsali jsme též množství článků do irských periodik. O rok později jsme začali s vydáváním vlastního magazínu.

S jakými problémy se při prezentacích projektů setkáváte?

Způsob, jakým se na základních a středních školách přírodní vědy vyučují, není vyhovující. Většina pedagogů lpí na teoretických znalostech a experimenty, které děti zvláště zajímají, stojí jaksí stranou. Teorie je jistě důležitá, ale musí být podpořena praktickými ukázkami. Častým argumentem ředitelů škol je, že nemají dostatek financí na nákup pomůcek. Se Sheilou si to nemyslíme: nástroje, se kterými jsme dnes pracovali, nestály mnoho. Většinu z nich můžete koupit v běžných obchodech.

Jste v kontaktu s českými partnery, kteří mají stejný nebo podobný program, jako je ten Váš?

Zatím bohužel ne, ale věříme, že díky naší návštěvě Prahy se s některými setkáme a spolupráci navážeme.

Jaké má podle Vás evropská věda vyhlídky do budoucna?

V této věci jsem poměrně skeptický. Evropa bude v budoucnosti těžko konkurovat např. Číně, která rok co rok produkuje miliony kvalitních vědců. Popularizovat vědu ve školách je jednou z možných cest, jak tento nepříznivý trend zvrátit. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ a LUDĚK SVOBODA

Eoin Gill do zábavné prezentace pokusů zapojuje dobrovolníky z řad studentů.

FOTO: PŘEMYSL VELEK, ARCHIV KAV ČR

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

ŠKOLSTVÍ NA ROZCESTÍ

Ačkoli u nás zaznívají na jedné straně varovné hlasy před propadající se úrovní vzdělanosti, na straně druhé vypovídají mezinárodní úspěchy české omladiny více než objektivně o tom, že nemáme důvod lámat nad budoucností hůl. Důkaz podala mj. i II. studentská vědecká konference, při jejíž příležitosti jsem požádala o názor čestného předsedu Akademie věd ČR Rudolfa Zahradníka.

Pane profesore, Vaše promluvy ke studentům vždy poslouchám s ohromným potěšením. „Při Vás nikdo nespí“, potvrzuje i můj syn ohlasy své generace. Jak Vy sám vnímáte dnešní studenty?

To je velmi aktuální téma a formulujete hezky otázku. Kdybychom chtěli být naivními optimisty, řekli bychom: „Viděli jste přednášky gymnaziální a středoškolské mládeže, které se konaly minulý týden (pozn. red. 25. září 2007) v této budově? Neviděli? Škoda, byly oslnivé! Mnoho profesionálů – českých i ze světa – nedokáže tak inteligentně prezentovat své výsledky.“ Byl jsem okouzlen. Bývám nadšen, když se setkám s gymnazisty, kteří mluví dobrou češtinou i angličtinou. To nás může povzbuzovat a dávat naději, ale neznamená to mnoho.

Že všeobecná vzdělanost klesá, je na pováženou. Je to způsobeno moderními tendencemi. Jestliže se např. nic nemá učit nazpaměť a všechno se najde na internetu, pak vezme, že mnozí nešťastníci nenajdou nic, protože nevědí, co mají hledat. Slušný objem základních znalostí ze všech oborů si musíme osvojit. Stejně jako když mě známí pozvou na návštěvu, měl bych dáme donést kytičku a nepředávat ji zabalenou v papíru, nemusím nic víc. Můžu pánovi domu donést ryzlink, který mě upoutal. Nemusím. To jsou věci, které se musí vědět. Když mám jako chemik udělat zředěnou kyselinu sírovou, tak musím z paměti, téměř od kolébky až po rakev vědět, zda naliji kyselinu sírovou do vody, nebo vodu do kyseliny. Když tekutiny naliji v opačném sledu, může mi to vypálit oči. A jako chemik nemůžu přemýšlet, zda etyléter je hořlavina nebo není, zda ho můžu sušit sodíkem nebo ne. Nemůžu se mučit tím, zda byl Karel IV. před Josefem II. nebo naopak. A takových znalostí je moc.

Představa návštěvy, kde společnost místo živé konverzace sedí s notebooky na klíně dohledávající si informace, aby bylo o čem hovořit, je ab-

surdní. K pemzu vzdělání také patří společenská výchova, která však odchází kamsi do ztracena...

To bych se mohl také ptát, zda mám držet nůž v pravé nebo levé ruce a zda je správné ho olizovat nebo ne. Vyhledky nejsou dobré. Základem pro první roky života člověka je dobrý kontakt a spolupráce rodiny se školou, a to se hroutí. Nechci moralizovat, ale musím říct, že by se mi odcházelo lépe, kdybych věděl, že lidstvo čeká slušná budoucnost. Jak si mají děti osvojit dobré způsoby, když jejich rodiče nepěstují vzájemně dobré vztahy? Přitom své děti považují za nedotknutelné a i dobré kantory příkře kritizují. V labilnějších rodinách bývá častěji podporován postoj žáka, ať oprávněný či zcela neoprávněný, a množství rozpadajících se manželství neslibuje v blízké budoucnosti změnu.

Vraťme se však k těm starším studentům, s nimiž přicházíte do styku v rámci akcí, jako jsou studentské konference, soutěže. Vždyť tito středoškoláci už se dostali téměř na úroveň vědců.

Řekl bych, že mládež je v zásadě pořád stejná. Není narušena negativními životními zkušenostmi. Touží po charakterní hře. Ti nejlepší tvoří okraj Gaussova rozložení. V každé třídě je dost studentů chtivých věcí, a když se jim vypráví něco zajímavého, soustředěně poslouchají. Kantor(ka) musí působit silou své osobnosti a ta má dvě komponenty: odborné znalosti a lidské způsoby. Představa, že študák nepozná, za co stojí člověk před ním, je naivní. Stejně tak, když si študák myslí, že kantor po krátké chvíli nepozná, kolik toho umí.

V souvislosti se středním školstvím mě trápí skutečnost, že kvanta probírané látky bývají v některých předmětech velká, avšak v myslích studentů toho zůstane uloženo málo. Bylo by poctivější omezit se na jádro tématu a usilovat, aby se stalo trvalou znalostí. Neděje-li se tak, vede to k povrchnosti (jež se zhusta táhne na VŠ, pokračuje-li student dál) a je to také jakási forma života ve lži. Na počátku 21. století

je přímo nepřijatelné, aby maturita z matematiky nebyla povinná. Povaha matematiky ovšem vyžaduje dvě verze maturitních požadavků: verze nutná pro pozdější studium přírodovědných a technických oborů by měla být výrazně náročnější. Studenti by měli samostatně zpracovávat daleko víc témat, a to nejen v češtině, ale ve všech vyučovaných jazycích. Málo je řečnických cvičení. Ve všech oblastech je nevyhnutelně třeba mít natrvalo uloženy klíčové základní znalosti – proto je zarážející horlivé tažení proti memorování; i na internetu je třeba tušit, co se má

hledat. Soudím také, že oslabení pozice dějepisu ve středu Evropy je chyba; přes kroky vpřed s jazykovou výchovou není tato věc všude v uspokojivém stavu.

Otázka našeho školství je v současné době více než aktuální a složitá, a tak jsme z rozhovoru přeskočili k delšímu zamyšlení nad školstvím a vědou, které ve zkrácené podobě následuje. Plné znění úvahy prof. Rudolfa Zahradníka naleznete na <http://abicko.avcr.cz>. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

O ŠKOLSTVÍ A VĚDĚ (SVĚT A PROVINCIE)

Vysoké školy, o nichž se mluví ve světě s respektem, mají několik výrazných společných rysů. Ostatně nejinak je tomu se školami, jež se netěší tak dobré pověsti; i ty mají společné rysy, z nichž některé lze, jsou-li rozpoznány, při dobré vůli odstranit.

Hovoří-li se o stavu vysokého školství, probírá se většinou několik tradičních bodů: vybavení ústavů, laboratoří, knihoven, počet studentů, financování, potřeba nových prostor i platy učitelů. Kupodivu zhusta se opomíjí nejdůležitější bod: kvalita učitelského sboru. Vytvořit takový sbor není lehké, jde totiž o proces spojený s výrazným poklesem (společenské) entropie. Poněkud vážněji řečeno, jde o proces, který na univerzitě pověsti dbalé musí být ve středu zájmu představitelů školy. Rozšířená představa, že výběrové řízení zaručí nejlepší kvalitu uchazeče, není totiž zcela správná, především zajímá-li se o významné místo uchazeč jediný. V elitních školách má děkan (rektor) na základě rozsáhlé badatelské a vědecko-společenské zkušenosti vyhlédnutou osobnost, o níž pro další posílení své instituce energicky usiluje. Samozřejmě o takovou osobnost mívá zájem více stran, které se pak často předhánějí v nabídkách vybavení laboratoří i platu. Chcete-li uspět, být součástí ctihodné instituce, je třeba také nebýt chudý. Tak to dělá svět. Něco to stojí, ale ohromně se to vyplatí. Sestává-li učitelský sbor z takových osobností, patřívá škola ke špičce a studentská mládež se o studium na oné fakultě uchází. Jde tedy o jakýsi katalytický či autokatalytický proces. (Např. přes 50 % profesorů na curyšské ETH pochází z aktivního vyhledávání vynikajících učenců po celém světě. Praxe ústavů Společnosti Maxe Plancka v Německu je poučná pro Akademii věd ČR: 30 % ředitelů a vědeckých pracovníků nejsou Němci.)

V končinách, v nichž není uplatnění naznačeného postupu obvyklé, se lidé často nerozhlíží ani po příbuzných pracovištích v téže zemi a např. vedoucím ústavu

se prostě stane člověk, který tam má už pár let odpracováno. Žádná nová krev, žádný osvěžující průvan. O to hůř, že v těchto oblastech existuje u nás už léta krize osobností, je jich místy zoufale málo. A tak se stává, že nelze nalézt vyhraněnou osobnost; dokonce se někdy vybranému člověku urychleně pomůže s habilitací. Sluší se dodat, že i hledání kandidátů na místo ředitelů ústavů Akademie věd provázejí někdy potíže.

Nedávno jsem mladým badatelům oceněným Cenou Josefa Hlávky shrnul špatné rysy mnoha našich vysokých škol do těchto bodů:

1. Roste počet vysokých škol, jejich filiálek a fakult, což je v zásadě důvod k radosti. Při bližším pohledu však vidíme, že mnohé nedosahují ani úrovně odborných učilišť ve zdatných zemích. Podobně rychlý je růst počtu docentů a profesorů; mnohé zdejší habilitace by však ve světě neprošly a některé naše profesury by vyvolaly ve zdatném světě veliký údiv.

2. Zaměření mnoha těchto dílem soukromých škol je bizarní, dokonce i jejich názvy znějí nesrozumitelně. Zaplatí-li však student, bakalářství ho nemine.

3. Zájem bývá o školy, o nichž se soudí, že jsou celkem snadno zvládnutelné a přitom jejich absolventi mají vyhlídku na dobrý plat. Náročnější školy trpívají malým zájmem studentů.

4. Přestože roste počet studentů pedagogických škol, učitelů udánlivě ubývá. Důvod: dosažená hodnota poslouží k lepší obživě v oblasti mimo školství.

5. Způsob financování našich VŠ „od hlavy“ zapřičiňuje, že učitel, který nechce poškodit finanční situaci své školy, nesmí přispět k odchodu málo způsobilých. Obdobně se v době třídního boje před půl stoletím zakazovalo učitelům nechat propadnout absolventy děl-

nických kurzů proto, že by to poškodilo třídní složení studujících. Obojí vedlo a vede k poklesu úrovně školy.

6. Mnoho našich VŠ postrádá atmosféru skutečné univerzity. Kontakt učitelů se studenty je většinou nedostatečný, a to i při nejvyšších formách vzdělávání. Studenti mnohdy nevidí své učitele, své Mistry, při experimentální či teoretické práci ani v knihovnách. Dílem pořád existuje nepřístupná bariéra mezi učiteli a studenty, dílem se učitelé ke zmíněným aktivitám nedostanou. Vzdělanost studentů neroste. Naopak přibývá takových, kteří se za několik málo dní připraví ke zkoušce, absolvují ji a stejně rychle většinu povrchných znalostí zapomenou. Stává se, že škola mající přes 1000 studentů a pár stovek učitelů nedokáže ani z poloviny obsadit nevelkou posluchárnu při přednášce zahraniční autority světového formátu. Co to je za univerzitu!

7. Přijmeme-li novodobou definici gramotnosti, podle níž je gramotný ten, kdo ovládá svou mateřštinu a angličtinu slovem i písmem, patříme v Evropě k zemím málo gramotným. Je ovšem povzbudivé, že roste počet středoškolských i vysokoškolských studentů, kteří angličtinu dobře ovládají. Učitelé těchto škol, podobně jako úředníci státní správy (včetně těch nejvyšších) bývají na tom však špatně.

Samozřejmě u nás existují vynikající univerzitní učitelé, kteří jsou současně badateli, máme velmi dobré a ve světě známé badatelské týmy, avšak celková situace většiny škol je vzdálená této situaci. Bohužel výjimeční jedinci a týmy nepatří vždy v dané škole k oblíbeným, často naopak. Naději na zlepšení zmenšuje i to, že mnozí nevědí, jak prvotřídní univerzity v dnešním světě fungují. Pro získání správné představy samozřejmě nestačí několikadenní formální návštěvy vynikajících škol.

V této souvislosti se zmíním o rozladění z toho, že se ani jedna z našich vysokých škol neobjevila ve světovém žebříčku univerzit mezi prvními dvěma stovkami. Abychom alespoň trochu ucítili ohromnou vzdálenost, kterou by naše školy musely ujít, aby dosáhly oblasti zdatných, použiji informace z rozhovoru

prof. Helmuta Schwarze z Technické univerzity v Berlíně se žurnalisty. S decentním posměchem mluví o dvou miliardách eur na pět let, které dostaly od své vlády německé univerzity, aby se – některé z nich – dopracovaly k elitě. Elitní univerzity vznikají, říká prof. Schwarz, pouze tam, kde se získávají vynikající učitelé aktivním výběrem z celého světa, podobně aktivně taková škola vyhledává studenty a konečně disponuje takovým rozpočtem, aby dokázala realizovat zmíněné požadavky. Srovnává, že jen roční rozpočet Stanfordu se rovná oněm 2 mld. eur. (Náklady na studenta a rok v TH Darmstadt je 5000 eur, TU Mnichov 15 000 eur, ETH Curych 50 000 eur – relativně dobře financovaná VŠCHT Praha má ročně na studenta asi 60 % částky TH Darmstadt).

Netřeba se teď mučit tím, že cesta, kterou bychom museli ujít k žádoucímu cíli, je opravdu dlouhá. Naše situace vyvolává žal z jiných důvodů. Neschopnost administrátorů na některých ministerstvech působí hrozivé zpoždění financí z Bruselu. Rada vlády pro výzkum a vývoj, jejíž cíl obsahuje sám její název, má v průběhu let se současnou vědou také stále méně společného. Z patnácti členů rady jsou jen čtyři doktoři věd, ani jeden není členem Učené společnosti a více než 50 % členů nemá s oblastmi věd, jež jsou aktuální pro výkonnou a legislativní moc, vůbec žádné zkušenosti. Vědecké dílo pouze několika málo členů je také, jaké by mělo být spojené s celou Radou. Ve světě mezi Vídní, Paříží, Washingtonem a Tokiem je tomu zcela jinak: takováto poradní tělesa sestávají pouze z členů, kteří představují výkvět z elity té které země. S jistotou lze říci, že naše Rada není způsobilá přispět k posunu potřebným směrem. Dokonce není způsobilá přispět ani v oblasti, o níž ráda hovoří, v oblasti využití výsledků vědeckého výzkumu v průmyslové praxi. Ono to totiž nejde bez horlivého a aktivního zájmu průmyslu o získávání nových idejí; tento zájem je v naší zemi v posledním půlstoletí chabý. O to víc se Rada zajímá o vytipování nosných směrů a o „hodnocení badatelství“ jednoduchými indexy.

V posledních letech slábne kontakt mezi pedagogy a studenty na všech stupních studia (bakalářské, magisterské, Ph.D., postdoktorandské). Zatímco na některých školách je úroveň studia na nižších stupních uspokojivá, mnozí učitelé upozorňují na chabost úrovně na stupních vyšších. Uvažované administrativní kroky k nápravě, o nichž se proslýchá, zcela určitě nepomohou; reforma je to poslední, co naše školství potřebuje. Stejně tak nepovažuji za dobrý úmysl posílit vědu založením nového ministerstva, stejně jako nepomůže zavedení školního na VŠ. Úvahy o rozptýlení fungující Akademie věd k různým fakultám či podnikům patří do kategorie ničemných. A na závěr: naše vlády a politické strany patří v programových prohlášeních o školství, vzdělání a vědě v evropském kontextu k velmi aktivním, avšak v realizaci úmyslů a v dotování školství a vědy naopak k nejchabějším.

RUDOLF ZAHRADNÍK

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

OSOBNOSTI V ZRCADLE DĚJIN

Ve dnech 8.–10. října 2007 se v Praze uskutečnila mezinárodní vědecká konference *Osobnosti v zrcadle dějin s podtitulem Teoretické a metodologické otázky biografického výzkumu, která se věnovala problematice biografického výzkumu, jeho využití v univerzálních i speciálních encyklopediích a jeho místu v historickém i v širším společenskovědním bádání. Pořadatelem konference byl Historický ústav AV ČR a jednání se uskutečnila na půdě Akademie věd ČR.*

Vedle řady domácích specialistů se konference zúčastnilo 17 zahraničních badatelů z Polska, Slovenska, Rakouska, Německa a Švýcarska.

Jednání zahájil prof. Jaroslav Pánek, místopředseda Akademie věd pro třetí vědní oblast, který poukázal zejména na mimořádný význam encyklopedického i biografického výzkumu a ocenil značný mezinárodní ohlas, jež příprava i konání vědecké konference vyvolaly. K jeho slovům se za pořadatelskou instituci připojila prof. Svatava Raková, ředitelka Historického ústavu AV ČR. Přivítala účastníky a pohovořila o historii biografického bádání a o přípravě univerzálního lexikonu na svém pracovišti.

První den konference byl věnován prezentaci významných encyklopedií zemí střední Evropy, problémům při realizaci a spolupráci jejich redakcí. Mezi představené publikace patřily např. *Polský biografický slovník (Polski Słownik Biograficzny)*, který náleží ke starším projektům univerzální biografické encyklopedie, *Švýcarský historický lexikon (Historisches Lexikon der Schweiz)* včetně portrétů osobností významných pro český kulturní a historický vývoj nebo např. *Biografický lexikón Slovenska*. Také zástupci dalších sousedních zemí, Německa a Rakouska, pro které, jak sami uvedli, je česká problematika velmi důležitá a vzájemná kooperace potřebná a užitečná, prezentovali své univerzální biografické slovníky. Pozornost byla věnována i oborovým a speciálním biografickým slovníkům. V této části jednání vystoupili mnozí představitelé pražských i mimopražských univerzitních i akademických institucí, které zmíněné slovníky připravují a řeší problémy výběru osobností, chronologického a profesního vymezení a další metodologické otázky.

Jednání se v neposlední řadě soustředilo i na mystifikace a falzifikace v biografickém výzkumu. V historickém vývoji totiž často sehrály významnou úlohu i osob-

nosti, které objektivně neexistovaly nebo se jejich životní osudy podstatně lišily od oficiálních životopisů.

Průběh konference a diskuse potvrdily nutnost mezioborového přístupu k biografickému bádání, protože život a dílo zpracovaných osobností představuje celek, který lze spolehlivě poznat a interpretovat jen v širších historických i odborných a profesních souvislostech.

Všechny přednesené referáty provázela bohatá diskuse, která poukázala na další aspekty zkoumaných otázek a inspirovala budoucí výzkum. K významným přínosům konference patří i navázané mezinárodní kontakty, jež se podle dohody zhodnotí v budoucí užší mnohostranné spolupráci, při budování společného biografického portálu i v dalších aktivitách. O jednání konference informovala média, zejména Česká televize a Český rozhlas, což vypovídá o zájmu širší veřejnosti o biografické bádání. Plnou verzi příspěvku najdete na: <http://abicko.avcr.cz>.

PAVLA VOŠAHLÍKOVÁ,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.

M. Makariusová (oddělení biografických studií HÚ AV ČR) přednáší svůj příspěvek, přihlíží A. Maťovčík z Matice slovenské v Martine.

Za předsednickým stolem (zleva): J. Pánek, P. Vošahlíková, S. Raková

Druhý a třetí den hostila účastníky konference vila Lanna.

PROMĚNY MÝTU ANEB NEJEN O HUSITSTVÍ 2

Husitství, které dodnes přitahuje historiky svou duchovní silou, příběhy hrdinství i tragickými osudy pěšáků stejně jako velkých hráčů dějin, jsme věnovali v minulém čísle Akademického bulletinu první část rozhovoru s prof. Petrem Čornejem (Literární akademie). Uvažoval o rozdílu mezi prací současných historiků a jejich předchůdců, o významu Dějin Františka Palackého a změně optiky, kterou jeho dílo přineslo, zamýšlel se nad otázkou, jak mohla společnost 19. století v husitech poznat své předky, vzory, nositele mravnosti a národního cítění, dotkl se sporu věřících „pod jednou“ a „pod obojí“ i otázky lidu.

Pane profesore, vyjádřil jste proměnu, již husitský mýtus v 19. a 20. století procházel, krásným obrazem: Ustal šum andělských křídel... Měli to podle Vás na svědomí nejen lidé osvěceni, ale i jejich dědicové, kteří proměnu husitského mýtu dovršili tím, že z výkladu husitství odstranili Boha a náboženství. Co zůstalo?

Tento proces začal už v 19. století, především v době takzvaného táborového hnutí, kdy publicistika a umělecká tvorba zjednodušily Palackého výklad této dějinné etapy natolik, že z husitů udělaly bezmála moderní demokraty bojující za občanskou společnost proti šlechtě a církvi. To byl první posun, po kterém následoval další v podání agráriků a sociálních demokratů. Agrární hnutí vidělo v husitech, stejně jako třeba v Janu Kozinovi nebo ve vůdcích selských povstání 17.–18. století, své přímé

předchůdce v zápasech za zlepšení poměrů českého rolnictva. Sociální demokracie pak ztotožňovala husity s příslušníky nižších sociálních vrstev bojujících za sociální a politickou emancipaci, a tudíž za období sociálních demokratů usilujících o osmihodinovou pracovní dobu, všeobecné volební právo a další požadavky. Protože to byla strana v zásadě ateistická, pomíjela Boha a náboženství i při interpretaci husitské doby. Třetí posun představují komunisté. Ti už měli problémy i s Janem Husem, neboť to byl katolický kněz. V roce 1954 se při schvalování Vávrova filmu *Jan Hus* komunistický šéfideolog Václav Kopecký přímo vyděsil: „Vždyť vy jste z toho Husa udělali flandáka!“ Nestačilo, že je husitství ve filmu líčeno jako sociální hnutí, předstupeň a obdoba proletářské revoluce. Aby se snímek vůbec dostal do kin, musel Zdeněk Štěpánek poslední Husova slova, zaznamenaná v Kostnici očitým svědkem, přemluvit. Mistr Jan ve filmu umírá, protože chtěl pro lid spravedlivý společenský řád.

Tak vypadá v praxi zneužití historie politiky a politickými stranami, které se snaží ve vlastním zájmu aktualizovat dějiny. Výsledek už nemá s dějinnou realitou téměř nic společného, slouží krátkodobým cílům, k vymývání mozků a k ovlivňování veřejnosti. V tomto smyslu se zejména v 50. letech dostávala historie až do absurdní polohy. Komunistická agitace a propaganda svou politickou aktualizací lidem husitství vysloveně znechutila. Komunisté zvolili tuto cestu z pragmatického důvodu – za takzvané první republiky a krátce po osvobození jim část veřejnosti vyčítala, že jsou nenárodní a internacionalistickou stranou, která si neváží české minulosti. Na tyto výhrady reagovali prostě: tradiční, v obrození zakotvený výklad českých dějin nahradili třídním výkladem, a dějinám tak vtiskli nesmyslnou podobu. Kupříkladu slovo *třída* v češtině 14. a 15. století ve významu sociální vrstva nikdy neexistovalo, běžné bylo slovo *stav*, kterému rozuměl každý. Středověcí lidé zkrátka uvažovali v jiných strukturálních vzorcích

Husitský mýtus na přelomu 15.–16. století: Jan Žižka na místě vrátného u nebeské brány, Jenský kodex

než v kategoriích Marxových a Engelsových. Ani slovo *stát* ve středověku nenalezneme. Objevuje se až u Machiavelliho a do češtiny se dostává vlivem němčiny teprve v 19. století. Píšu-li o českém státě v 15. století, potom svým způsobem čtenáře zavádím a zkresluji situaci. Správně bych měl psát výhradně o *Koruně české*, abych se alespoň trochu přiblížil tehdejšímu uvažování a tehdejšímu jazyku.

Svár, který v sobě neslo 19. století – stejně jako husitství –, hodnotil František Palacký se vzácným smyslem pro pravdu a spravedlnost, možná ve smyslu onoho Husova: Miluj pravdu, mluv pravdu, braň pravdu až do smrti! To je bezpochyby pro historika v každé době velmi důležitá, chvályhodná a někdy i nepohodlná vlastnost.

Palacký měl zažité kantovské i hegelíánské přístupy. Vyznával dialektické pojetí dějinného vývoje, zároveň však měl před očima ideje harmonie a dokonalosti, které jsou vlastní pouze Bohu, zatímco pro lidi jsou nedosažitelné. Přesto byl jeho pohled optimistický. Lidstvo, navzdory svým limitům, usiluje o dosažení „božnosti“, a tím se v rámci své dějinné pouti zdokonaluje. Palacký tak chápal dějiny jako dramatický, lineárně vzestupný proces, tedy jako pokrok. Sám vzešel z „lidu“ a vnímal lid jako vlastního nositele demokratických a pokrokových tendencí, což mu nijak nebránilo zastat se katolické církve nebo šlechty. Šlechta i církev byly v 19. století vystaveny prudké kritice ze strany rodící se občanské společnosti, která útočila proti jejich výsadám a nejednou je pokládala za relikty středověku. Palacký se této jednostrannosti vyhýbal, nepochybně i na základě vlastní zkušenosti. Už v Prešpurku se důvěrně stýkal s uherskými šlechtici, navštěvoval jejich salony, působil jako vychovatel v urozených rodinách a získal tak, jako jeden z mála českých obrozenců, pochopení pro hodnoty šlechtického života a dějinnou roli šlechty. Kontakt se šlechtickými kruhy navázal i po svém příchodu do Prahy. Proto uměl ocenit kulturní přínos šlechty ve středověku i v raném novověku. Pokud jde o katolickou církev, mnohokrát zdůrazňoval, ačkoli si uvědomoval její slabá místa, že od svých počátků vykonala v Evropě velké kulturní a civilizační dílo. Když se v české politice množily ostré útoky proti katolické církvi, Palacký, ač sám evangelík, napsal proti těmto jednostranným agresivním projevům obsáhlou polemiku. Doložil tak vyvinutý smysl pro dějinnou spravedlnost, kontrastující

s obvyklým novinářským přístupem, který už tehdy spočíval v nálepkování a v nenáležitém zjednodušování. Věděl, že život je složitý a že dějiny jsou stejně složitě jako život.

Zvláštní etapou našich dějin bylo údobí od lipanské křížovatky k Bílé hoře, které s husitským osudem souvisí. I Vy se touto dobou (mimo jiné) zabýváte a nevidíte ji tak tragicky a úpadkově jako Palacký. V čem spočívá rozdíl v pohledu na tento důležitý úsek české historie?

Palacký chápal husitství jako vrchol našich dějin a vycházel do značné míry z romantické koncepce, že se v historii víceméně pravidelně střídají období národního vzestupu a národního úpadku. Proto si nutně kladl otázku, proč české dějiny dospěly roku 1620 až na bělohorskou pláň, která mu symbolizovala počátek politického i kulturního úpadku národní spopolitosti. Jako člověk přesvědčený o bytostném demokratismu českého národa a mravném „lidu“ jako vlastním nositeli demokratických ideálů dospěl k názoru, že prapříčina bělohorské porážky

Bojovník Jan Roháč z Dubé v pojetí Mikoláše Alše jako moudrý starý hejtman

REPROFOTO: J. PLOYHAR, ARCHIV P. ČORNEJE

**Společenství
Jednoty bratrské
bylo v díle svého
biskupa
Jana Amose
Komenského,
v události, kterou
se stalo přeložení
Bible do češtiny
i v dodnes u nás
i ve světě živém
poselství jedním
z nejkrásnějších
květů duchovního
odkazu Mistra
Jana z Husi.
Na snímku pohled
do školy
Moravských bratří
při práci na tisku
Bible kralické.
Z cyklu Alfonse
Muchy Slovanská
epopej.**

tkví již u Lipan. Tam, v bratrovražedné bitvě, svedené 30. května 1434, utrpěly podle jeho mínění demokratické síly táborů a sirotků porážku, v jejímž důsledku ustoupila česká společnost od ideálů prvotního husitství a na hrobě české demokracie potom, jak Palacký napsal, vzkvétal feudalismus čím dál tím neodolatelněji. Vítězná šlechta, reprezentující autoritářský princip, se pak obrátila proti zájmům většiny národa, který tvořili především rolníci. Šlechtici poté rychle znevolňovali poddaný lid, což podle Palackého vyvrcholilo známým usnesením zemského sněmu roku 1487. Tady se ovšem Palacký hluboce mýlil, neboť o znevolňování v pravém slova smyslu vůbec nešlo. Bylo by ovšem ahistorické mu tuto chybu vytýkat. V době, která neprováděla historicko-demografické výzkumy, nemohl beze zbytku pochopit všechny okolnosti a souvislosti. Dnes víme, že se v Čechách během 15. století pronikavě snížil počet obyvatel, v porovnání s časy Karla IV. snad až o 30 %. Po době vyplněné válkami, revolucí, nepřízní počasí i sérií neúrod a epidemií propukl ve městech i na venkově boj o pracovní sílu. V této situaci se šlechta snažila udržet poddané zákonnými výnosy na svých statcích, zatímco královská města je naopak lákala k sobě. Zajímavé je, že pokud opustil poddaný svou vrchnost do roku 1479 kvůli náboženské víře, nemusel se už k původní vrchnosti vracet. I to byl mimo jiné

důsledek husitství. Proto období přelomu sklonku 15. a počátku 16. století nevidím tak tragicky jako Palacký, ačkoliv si je neidealizuju. Nevnímám tento úsek jako čas rozvratu, ale spíše jako etapu, kdy v dramatických střetech krystalizoval český stavovský stát, který si vytvářel své politické, právní i hospodářské struktury. Blížím se tak více pohledu Kamila Krofty.

Podle Vašeho názoru by historik, který se věnuje husitství, měl pracovat s Biblií v ruce nebo by s ní měl být alespoň obeznámen, aby pochopil dobu. Takovým člověkem byl, jak dokládáte, Amedeo Molnár, evangelický teolog a historik, který se věnoval husitství od 50. let. Proč si ceníte jeho práce?

Považuju ho za vynikajícího historika nejen husitství, ale i evropské reformace, byť některé problémy vidím jinak. Vyrostl v obdobném prostředí jako Palacký, otec byl evangelík, matka, francouzsko-italského původu, se hlásila k valdenským, církvi zrozené ze sektářských kořenů sklonku 12. století. Jako vystudovaný evangelický teolog měl Molnár vyvinutý cit pro náboženské a filozofické aspekty husitství, dokonale rozuměl Biblii, znal rozmanité interpretace jejího textu od pozdní antiky až po současnost. Prostřednictvím biblického textu, ale i kazatelské a traktátové literatury získal patřičnou empatii, schopnost proniknout k mentalitě lidí 15. století. Tím však neříkám, že u něho nedochází k interpretačním posunům. Dochází. Jeho sympatie jsou očividně na straně táborů a Jednoty bratrské, píše vlastně apologie svých hrdinů a ideových předchůdců. Kupříkladu na Želivského či Bedřicha ze Strážnice nahlížím mnohem kritičtěji než Molnár. Zajímavou otázkou nadhodil v této souvislosti profesor Pavel Spunar, když naznačil, že Amedeo Molnár podal obraz Bedřicha ze Strážnice jako svůj kryptoportrét.

Zvláštní místo zaujímají v obrazech z dějin husitství ženy. Jsou statečné, znalé Písma, jsou schopny oběti a mají smysl pro to nové, co s sebou doba přináší. Tak o nich čteme u Aloise Jiráka, ale i z „nepřátelského“ tábora slyšíme obdivné hlasy. Jaká byla podle Vašeho názoru skutečnost?

To je právě velký mýtus, stvořený kupodivu více odpůrci husitství než husity samotnými. Mýtus o vysoké vzdělanosti českého lidu a českého venkova.

REPROFOTO: KUNSTHALLE KREMS 1994, KNIHOVNA ÚDU AV ČR

Vyplyvá ze známé hyperboly Aeney Silvia Piccolominiho, který napsal, že prosté české ženy znají Bibli lépe než mnohý italský biskup. V této nadsázce ve skutečnosti kritizoval stav, kdy se italští církevní hodnostáři zajímali více o finanční výnosnost svých prebend než o Boží slovo. Naprostá většina husitských žen neuměla ani číst, ani psát. Měly však, jak již to u negramotných lidí bývá, skvělou paměť, dokázaly si při četných návštěvách kostela zapamatovat biblické příběhy a patřičně je aplikovat. Pokud jde o mravní úroveň v husitských městech a vesnicích, nelze si ji idealizovat. Tábořský církevní senior Mikuláš z Pelhřimova i Jan Rokycana, vzdělané a vynikající osobnosti husitské historie, se snažili prostý lid vychovávat, vzdělávat a usměrňovat. Nicméně oba konstatovali, že mnohé jejich ovečky zajímají více různé nápoje a pohled na ženy než závazný vzor Písma svatého. Nemůžeme proto nahlížet na husitskou minulost pouze očima autorů proklamujících vznešené ideály. Mezi ideálem a každodenní realitou existoval i v husitských Čechách mnohdy značný rozdíl. A pochopit tyto rozdíly je i jedním z našich úkolů.

Vaše poslední tvrzení přímo provokuje k otázce: čeho si Vy na husitství hlavně ceníte?

Odpověď bude krátká. Upřímnosti, opravdovosti, idealismu i odvahy, s níž se představitelé hnutí, hluboce přesvědčení o oprávněnosti svého počínání, pustili do reformy církve a společnosti. Někdy toužím být účastníkem dění let 1409–1419, kdy se věci dávaly do pohybu a společnost v sobě živila nadějí na změnu. Asi to musely být vzrušující a svým způsobem krásné chvíle. A pak – kdyby mě husitství nepřitahovalo, sotva bych se mu badatelsky věnoval. Tím zároveň odpovídám všem kritikům, kteří mi předhazují, že buď husitskou dobu nedoceňuji, nebo ji příliš vynáším. Vzdor svému zaujetí pro její dramatickosti se snažím vyvarovat krajních pohledů, toužím proniknout do vnitřního světa této pozoruhodné epochy a pochopit ji v první řadě sám pro sebe. Teprve poté mohu svá zjištění a pohledy předkládat veřejnosti.

Přes všechny proměny husitského mýtu zůstává toto údobí našich dějin bezpochyby dobou mimořádnou, mocnou, která hluboce ovlivnila politický a duchovní vývoj našich zemí. Ač se zdá, že boření mýtů je bolestné, věřme, že nová hodnocení minulého času mohou přinést

REPROFOTO: Z KNIHY HUSS AND HIS FOLLOWERS, LONDON 1926

Začátek písně „O swatém Mistru Janowí Husy“. Dle graduálu Menšího Města Pražského z roku 1572 maloval pro Spolek Husova domu v Praze Jan Minařík L. P. 1899.

i dobrá překvapení. Vždyť pravda nese světlo, ať je nám příjemná nebo není. Říkáte-li, že pochopit rozdíl mezi skutečností a ideálem je jedním z hlavních úkolů současné historiografie, pak sice můžeme očekávat v rozkrývání naší národní minulosti i sklizeň s trpkými hrozny, ale máme také naději, že znovu zaslechneme i šumění andělských křídel. Při vši choulostivosti Vaší práce jistě souhlasíte.

Šum andělských křídel zaslechnout musíme, protože nám nic jiného nezbyvá. Jinak by byl náš pohled nejen na husitství, nýbrž na celý středověk značně ochuzen. Zcela by nám unikl jeden z podstatných rysů tehdejšího života, latentně prostupující všechny oblasti lidského počínání. Ochudili bychom tím dějiny a zároveň zahodili jeden z klíčů k jejich pochopení. ■

SYLVA DANÍČKOVÁ

ARCHEOLOGOVÉ NA MORAVĚ ETAPY BĀDÁNÍ V MIKULČICÍCH

FOTO: ARCHIV ARŮB

*Pozlacené nákončí
v podobě
miniaturní knihy
z bohatého
ženského hrobu
u baziliky*

*Letecký snímek
hradiště
s podhradím*

Při příležitosti Dne otevřených dveří Archeologického ústavu AV ČR, v. v. i., v Brně se veřejnosti zpřístupnila také jeho detašovaná pracoviště. Zájemci mohli začátkem září 2007 navštívit archeologicky cenné lokality v Mikulčicích a Dolních Věstonicích. Střediskem pro paleolit a paleontologii v Dolních Věstonicích a Střediskem pro dobu římskou a dobu stěhování národů v Dolních Dunajovicích Vás provedeme v příštím čísle Akademického bulletinu, nyní se zastavíme v Mikulčicích.

Největší detašované pracoviště brněnských archeologů se rozkládá uprostřed malebné krajiny lužních lesů a nivních luk, v bezprostřední blízkosti řeky Moravy, která zde tvoří státní hranici se Slovenskem, v areálu Národní kulturní památky Slovanské hradiště v Mikulčicích.

Pracoviště založil v roce 1954 Josef Poulík, když byl zahájen terénní výzkum na nově objeveném velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic. Čtyřicet let trvající velkorysý velkoplošný terénní výzkum lokality se zapsal mezi největší akce podobného charakteru v Evropě. Byla prozkoumána plocha téměř 5 ha, odkryty pozůstatky nejméně 10 kostelů, knížecího paláce, dílen, bran, mostů i domovní zástavby. Nálezový fond čítající statisíce předmětů vysoké vypovídací hodnoty a zahrnující početnou kolekci šperků a ozdobných předmětů špičkové umělecko-

řemeslné kvality proslavil Mikulčice doma i v zahraničí. Odborná i laická veřejnost sledovala s napětím úžasné objevy v Mikulčicích; každá nová sezona přinášela nové pozoruhodné nálezy. K věhlasu Mikulčic a brněnského Archeologického ústavu přispěla významnou měrou také výstava *Velká Morava*, jež ve 2. polovině 60. let obešla řadu evropských metropolí.

Pracoviště bylo během celé první etapy bádání 1954–1992 především základnou terénního výzkumu. Od roku 1975 byly odsud při neztenčených terénních aktivitách na hradišti vedeny rozsáhlé výzkumy raně středověkých nálezů v okolních obcích.

Zásadní změna v zaměření pracoviště nastala po roce 1989, kdy byly přerušeny velkoplošné odkryvy a hlavní pozornost se zaměřila na zpracování výsledků celé předchozí etapy odkryvů. Původní základna terénního výzkumu se transformovala v pracoviště teoretického výzkumu. Byly založeny nové publikační řady a zahájena tradice vědeckých konferencí k vybraným teoretickým problémům studia raného středověku – tzv. mikulčických mezinárodních kolokvií. Terénní výzkum se v této „nové etapě“ omezil na záchranné a nejnutnější zjišťovací práce. Postupem času, zejména počínaje rokem 2004, se však archeologové v Mikulčicích stále více vraceli k novým terénním výzkumům. Hlavním důvodem byla potřeba řešit aktuální otázky vyplývající ze zpracování starých odkryvů.

Součástí zpracování byla digitalizace terénní dokumentace a budování informačních systémů výzkumu. Prostřednictvím celé řady projektů se postupně zpracovával rozsáhlý nálezový fond. V rámci největšího („nivního“) projektu v letech 1996 až 2001, jenž se zaměřil na studium Mikulčic a dalších významných velkomoravských center středního Pomoraví v ekologických a hospodářských souvislostech, byla v Mikulčicích založena dendrochronolo-

FOTO: M. BÁLEK, ARCHIV AUTORA

FOTO: L. POLÁČEK, ARCHIV ARÚB

FOTO: ARCHIV ARÚB AV ČR

gická a paleoekologická laboratoř. Byla získána první exaktní chronologická data pro Mikulčice i další raně středověké archeologické památky v České republice. Široce pojatý interdisciplinární výzkum se v té době koncentroval na řešení celé škály sídelně-archeologických otázek.

Novou kvalitu mikulčického výzkumu přinesly objevy na slovenské straně řeky Moravy po roce 1994. Osídlení v katastru slovenských Kopčan totiž v 9. století patřilo k mikulčické aglomeraci a nové překvapivé datování dosud stojícího kostela sv. Markéty Antiochijské v Kopčanech do velkomoravského období století v roce 2004 znamenalo nový podnět pro studium celé raně středověké aglomerace, pro mezinárodní vědeckou spolupráci i pro přeshraniční prezentaci památkového areálu. Nově předložená vize archeologického parku Mikulčice-Kopčany se stala v posledních třech letech jedním ze základních ideových podkladů pro přípravu nominace „Památek Velké Moravy: Slovanského hradiště v Mikulčicích – Kostela sv. Margity Antiochijské v Kopčanech“ k zápisu na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO.

Nečekaným zlomem v „nové“ etapě bádání v Mikulčicích se stal požár hlavní budovy pracoviště v září 2007. Archeologové ztratili střechu nad hlavou, vzaly za své depozitáře, pracovny, laboratoře, archiv i veškeré vybavení pro výzkum.

V současné době se rozpracovávají vize a záměry budoucího výzkumu v nových podmínkách mikulčického archeologického pracoviště. Je zřejmé, že těžištěm zájmu bude řešení základních teoretických otázek mikulčického centra. Hlavní změna oproti předchozímu období se projeví zejména tím, že se toto bádání bude více opírat o nový moderní terénní výzkum lokality. Pracoviště bude současně aspirovat na pozici mezinárodního středoevropského centra výzkumu raného středověku se zvláštním zaměřením na problematiku Velké Moravy. Brněnský Archeologický ústav AV ČR bude usilovat o celkovou přestavbu a modernizaci mikulčického pracoviště tak, jak to bylo již dříve proponováno v urbanistické studii Archeologického parku Mikulčice-Kopčany. ■

LUMÍR POLÁČEK,
Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno

Kaple sv. Margity, necelé 2 km od hradu v Mikulčicích, v 9. stol. součást mikulčické aglomerace.

První velkoplošný odkryv zaniklého říčního koryta s nálezy mostu a člunů v roce 1967

Pražská skupina Společnosti pro vědu a umění Vás zve:

ve čtvrtek **10. ledna 2008** na setkání s Ivanem Klímou,

ve čtvrtek **14. února 2008** na přednášku Radoslava Kvapila
– *České tance Bedřicha Smetany* – s ukázkami.

Obě přednášky se konají od 17:00 hod. v budově Akademie věd ČR, Národní 3, Praha 1, místnost č. 206, 2. patro. Vstup volný.

JOHANN ANTON LOSY

VŠECHNA FOTA: ARCHIV ÚDU AV ČR

Kostel Nanebevzetí Panny Marie, Piuro

V letošním roce si obec Piuro ve spolupráci s Centro di studi storici valchiavennaschi připomněla českého loutnístu Jana Antonína Losyho z Losinthalu, významného příslušníka piurské rodiny Losio, a 13. října 2007 uspořádala na jeho počest mezinárodní seminář Johann Anton Losy von Losinthal. Un musicista tra Piuro e Praga.

Jan Antonín Losy z Losinthalu († 1721), kdysi nazývaný „otcem loutny“, byl již ve své době uznáván jako vynikající hudební virtuos a autor řady pozoruhodných loutnových skladeb. Příslušníci v Čechách usazené hraběcí rodiny Losyů jsou známi jako zastánci významných dvorských úřadů, aktivní účastníci obrany Prahy před švédskými vojsky v roce 1648

Erb rodiny Losio, kaple sv. Jana Křtitele v kostele Nanebevzetí Panny Marie, Piuro

i jako stavebníci paláce na pražském Novém Městě a zámku ve Štěkni či jako objednavatelé uměleckých děl od Karla Škréty, Fabiána Václava Harovníka, Jana Kupeckého a dalších.

Rod Losyů se v Čechách objevuje ve 20. letech 17. století. Jeho původ však donedávna zůstával záhadou. Uvažovalo se přitom, že do českých zemí přišla tato rodina ze Švýcarska, Tyrolska, či dokonce že zde byla již delší dobu usazena. Její skutečný původ se podařilo objasnit teprve díky bakalářské univerzitní tezi Jana Antonína Losyho z Losinthalu z roku 1667, nově objevené ve sbírce Národní galerie v Praze. Petra Zelenková z Národní galerie v Praze a Martin Mádl z Ústavu dějin umění AV ČR na základě interpretace uvedeného grafického listu od Jana Bedřicha Hesse z Hesic před časem upozornili, že rodina, zvaná původně Losio, pocházela z města Piuro, dnes ležícího na území provincie Sondrio v severní Itálii.

Piuro bylo v 16. století sice nevelkým, avšak hospodářsky i kulturně významným městem. V r. 1618, v době rostoucího napětí mezi různými politickými a náboženskými stranami, postihla Piuro tragická pří-

rodní katastrofa nebývalých rozměrů. Nad městem ležícím na dně hlubokého alpského údolí se utrhli horský svah Monte Conto a město s jeho honosnými paláci, domy a kostely pohřbil. Pod návalem kamenů a pod vodami rozvodněné řeky Mery tehdy zahynulo kolem tisíce obyvatel. Zprávy o neštěstí se brzy donesly až do Prahy, kde o nich psali pražský tiskař Paul Sessen a ve svých *Pamětech* i Mikuláš Dačický z Heslova. Otec slavného loutnístky, Giovanni Antonio Losio, byl jedním z mála, kteří před katastrofou šťastně unikli.

Letošní mezinárodní seminář se stal příležitostí k navázání nových kontaktů a k výměně informací z různých oblastí kultury – ze sféry kulturních i politických dějin, dějin vzdělanosti, hudby, architektury a výtvarného umění. Jeho odbornými garanty se stali prof. Guido Scaramellini, prezident Centro di studi storici valchiavennaschi a autor řady významných studií věnovaných dějinám Piura, a americký loutnístka Paul Beier, zaměřující se na interpretaci renesanční a barokní hudby. Semináře se zúčastnil francouzský muzikolog a přední expert v oblasti interpretace loutnové hudby Claude Chauvel, který přednesl referát věnovaný Losyho významu v dějinách loutnové hudby. Prof. Scaramellini hovořil o pohnuté historii města Piuro a příslušnicích několika zdejších rodin žijících v emigraci. Italská historička Mariagrazia Carlone, členka Renaissance Society of America, prezentovala přednášku věnovanou dějinám loutny z pohledu organologie. Český loutnístka a muzikolog Miloslav Študent z Ústavu hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně seznámil přítomné s projektem *Thesaurus*

Testudinis Bohemiae, jenž se věnuje systematické dokumentaci loutnových hudebních fondů se zvláštním zaměřením na evidenci děl Jana Antonína Losyho. Martin Mádl ve svém příspěvku uvedl zjištění o původu rodiny Losyů a o jejich kulturních aktivitách na českém území.

Seminář se uskutečnil v historickém prostředí špitálu při kostele Nanebevzetí P. Marie za účasti odborné veřejnosti a zástupců obce Piuro a setkal se i s živým zájmem místních obyvatel. V kostele Nanebevzetí byl pak uspořádán koncert z děl Jana Antonína Losyho z Losinthalu a jeho současníků, jež přednesli loutnístka Paul Beier a Earl Christy. Losyho hudba tak poprvé zazněla v prostoru, který je s původem loutnístky rodiny těsně spjat a který jeho otec téhož jména dotvořil v roce 1640 fundací kaple sv. Jana Křtitele.

Setkání přineslo podněty pro další studium Losyho hudebních děl a kulturního mecenátu jeho rodiny, ale také pro výzkum kulturních vztahů mezi severoitalským Piurem a Prahou, na jejichž budování se po několika staletí podíleli vedle Losyů i příslušníci dalších piurských rodů.

MARTIN MÁDL,
Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.

Piuro
od renesanční vily
Vertemate-Franchi

Americký loutnístka
Paul Beier

Italský historik
Guido Scaramellini,
Paolo Lisignoli,
starosta obce Piuro,
a francouzský
muzikolog
Claude Chauvel

QUODLIBET O METODÁCH V BIOMEDICÍNĚ

FOTO: ARCHIV MBÚ AV ČR

V penzionu Hrádek v Orlických horách se ve dnech 20.–21. září 2007 uskutečnilo setkání s názvem Quodlibet o metodách v biomedicíně (s podtitulem Pokroky a úskalí biomedicínských metod v experimentech in vivo), jehož cílem se staly diskuse věnované využití moderních postupů ke studiu imunologie a fyziologie prasete.

Krmení selat chovaných v mikrobiologicky definovaných (gnotobiotických) podmínkách

Druh *Sus scrofa* jako největší zdroj živočišných bílkovin ze suchozemských zvířat (40 % masa v lidské dietě) s miliardou chovných jedinců provází člověka již přes deset tisíc let (jak ukázaly fosilie domestikovaného prasete v Hallan Cemi u Diyarbakiru na jihozápadě Turecka, které nedávno našel Michael Rosenberg z Univerzity v Delaware). Výzkum druhu je zaměřen jak na zdraví tohoto významného hospodářského zvířete, tak na zdraví člověka, protože některé nemoci jako salmonelóza mohou mít zdroj právě v prasečích chovech.

Výzkum prasete má mnohé přednosti: laboratorní prasata jsou velmi dobrým modelem pro studium zánětu, sepse, kardiovaskulárních onemocnění aj.; prasata slouží k získávání kožních štěpů a studují se jako potenciální zdroj orgánů při transplantacích. Díky epiteliochoriální placentaci jsou vynikajícím modelem pro vývojovou imunologii, protože jejich placentou neprostupují mateřské protilátky. Prasata mají vyšší biochemickou homologii s lidmi než labo-

ratorní hlodavci. Podobná radiosenzitivita jako u lidí předurčuje prasata k radiobiologickému modelu.

Pořádajícími organizacemi semináře byly Mikrobiologický ústav AV ČR a Česká imunologická společnost. Hostitelem se staly laboratoře v Novém Hrádku (součást sektoru imunologie a gnotobiologie pořadajícího ústavu), které účastníci navštívili v druhém dni setkání. Zde mohli mladí vědci spatřit unikátní chovy laboratorních zvířat ve sterilních izolátorech, které se tu vyvíjejí na akademické půdě již půl století.

Setkání neslo název Quodlibet (z lat. *Quod libet – Co je libo*). Takto se ve středověku označovaly velké výroční disputace, při nichž mohl univerzitní mistr předložit svým kolegům libovolnou otázku. Podobná volnost provázela setkání v Orlických horách. Přednost proto dostala témata metodická a z metod zejména ty, které se ještě vyvíjejí. Pracovníci převážně z mikrobiologického a veterinárního výzkumu dále probírali metodická úskalí (označovaná krásným anglickým slovem *pitfalls*). Nejednalo se tedy o dílčích výsledcích, které jsou námětem většiny konferencí.

Přednášky uvedl hlavní organizátor Ing. I. Šplíchal (Laborať imunitních regulací MBÚ AV ČR). Poté promluvili brněňští vědci Dr. V. Celer (Veterinární a farmaceutická univerzita) o využití scFv protilátek, Dr. J. Matiašovic (Výzkumný ústav veterinárního lékařství) o mikroarrays, Dr. A. Lojek (BFÚ AV ČR) o úskalích sledování reaktivních metabolitů kyslíku a dusíku a Dr. I. Rychlík (VÚVeL) o genech virulence u *Salmonelly*. Mladí domácí vědci Dr. T. Hrnčíř a Mgr. M. Schwarzer promluvili o využití multiplexu a úskalí LNA sond v polymerázové řetězcové reakci. Dr. H. Kovářová z Ústavu živočišné fyziologie a genetiky v Liběchově poukázala na meze proteomiky a Ing. M. Tománek z Ústavu živočišné výroby v Uhřetěpech přednášel o vývojové kompetenci buněk.

K pohodě *Quodlibetu* přispěla příjemná obsluha holandskými majiteli penzionu a pěkné horské počasí. Večer se tak účastníci mohli navzájem seznámit v družné diskusi pod noční oblohou. Hlavním kladem setkání byly nové interdisciplinární kontakty. Nízké vložné (díky sponzorům) umožnilo převážující účast mladých lidí, takže věkový průměr účastníků se pohyboval kolem třiceti let. O úspěchu *Quodlibetu* vypovídá i to, že si účastníci slíbili, že si ho v příštích letech zopakují. ■

ILJA TREBICHAŤSKÝ a IGOR ŠPLÍCHAL,
Mikrobiologický ústav AV ČR, v. v. i.

ROK SLUNEČNÍCH FYZIKŮ

Letošní Mezinárodní heliofyzikální rok navazuje na tradici Mezinárodního geofyzikálního roku (1957) a dvou Mezinárodních polárních roků (1882 a 1932). Podobně jako u nich je vědeckým cílem studovat jevy v nejširším možném měřítku pomocí souběžných pozorování za použití širokého spektra přístrojů a ukázat krásu, závažnost a význam vědy o vesmíru a o Slunci široké veřejnosti a inspirovat budoucí výzkumníky.

Česká republika kromě účasti našich odborníků na řešení vědeckých úkolů vyhlášených v rámci IHY klade velký důraz především na popularizaci sluneční fyziky a oborů s ní souvisejících.

Oficiálně byl Mezinárodní heliofyzikální rok zahájen v únoru 2007 ve Vídni za účasti zástupce Českého koordináčního výboru dr. Rostislava Halaše z prostějovského gymnázia. V naší republice IHY zahájila již 23. ledna tisková konference, na níž za Český koordináční výbor vystoupili doc. Petr Heinzl, ředitel Astronomického ústavu AV ČR, dr. František Fárník, vedoucí slunečního oddělení AsÚ AV ČR a dr. Eva Marková, ředitelka Hvězdárny v Úpici. Ještě v lednu po ní následoval cyklus přednášek pro středoškolské studenty věnovaný Slunci a od 5. února uspořádala Lidová hvězdárna v Prostějově, p. o., Reálné gymnázium a základní škola města Prostějova a Štefánikova hvězdárna v Praze výstavu *Slunce – hvězda života a smrti*. Jednalo se o netradiční interaktivní výstavu spojenou s přednáškou pro školy všech typů. Současně byla vyhlášena řada soutěží. Do soutěže *Vesmír očima dětí* pro kategorii do 10 let, jejímž garantem byla Lidová hvězdárna v Prostějově, p. o., přišlo několik set kreseb. Středoškoláci soutěžili o nejlepší internetové stránky na téma *Energetické využití slunečního záření* – zapojilo se osm škol. Pozorovatelská soutěž pro širokou veřejnost zahrnovala několik témat: pozorování slunečních skvrn jednoduchým dalekohledem, stanovení okamžiku slunovratu z pozorování východů a západů Slunce, stanovení zeměpisné délky pozorovacího stanoviště z měření výšky Slunce nad obzorem a fotosoutěž o nejlepší snímek Slunce. Byla rozdělena do tří kategorií: do 15 let, od 15 do 25 let a nad 25 let. O tyto soutěže bohužel nebyl tak velký zájem jako o dvě předchozí, zřejmě proto, že úkoly s výjimkou fotosoutěže, kam bylo zasláno několik snímků ve všech kategoriích, byly přece jen časově poněkud náročnější a vyžadovaly systematickou práci. O to větší ocenění si zaslouží studentky z čáslavského gymnázia za stanovení okamžiku slunovratu z pozorování východů a západů Slunce, neboť jejich 32stránková práce by určitě dobře obstála i ve středoškolské odborné činnosti.

Vítězové všech soutěží se setkali 29. listopadu v Praze, kde v rámci doprovodného programu absolvovali

přednášku o Slunci a prohlídku *Astronomické Prahy*, nejmladší účastníci navštívili Štefánikovu hvězdárnu na Petříně. Současně shlédli výstavu věnovanou IHY, kde kromě různých odborných a propagačních materiálů byly prezentovány i všechny soutěže.

V rámci Mezinárodního heliofyzikálního roku se uskutčnilo i několik seminářů věnovaných Slunci. Ve dnech 24.–26. září se na Hvězdárně a planetáriu Mikuláše Koperníka v Brně konal seminář s názvem *Slunce v Brně*, který byl určený především pracovníkům hvězdáren. Cílem bylo ukázat si, jak veřejnosti správně interpretovat nejnovější poznatky ze sluneční fyziky a jejího působení na meziplanetární prostor a Zemi a jak reagovat na dotazy návštěvníků, které často vycházejí z dřívějších dogmat z této oblasti. Zástupci hvězdáren měli prostor i pro předvedení, jak se to dělá právě u nich.

Mezinárodní sluneční seminář byl 12.–14. října zorganizován na hvězdárně ve Valašském Meziříčí. Tento populárně-naučný seminář byl určen široké veřejnosti, pracovníkům hvězdáren, členům astronomických kroužků a dalším zájemcům a zúčastnila se ho i řada odborníků z ČR i ze Slovenska. V průběhu tří dnů zazněly přednášky, které byly průřezem současných vědomostí o Slunci od slunečního nitra přes fotosféru, chromosféru a korónu až po meziplanetární prostor a atmosféru a magnetosféru Země.

Mezinárodnímu heliofyzikálnímu roku se ve velké míře věnovala i média. Český rozhlas Leonardo odvysílal několik programů věnovaných Slunci. Česká televize věnovala Slunci jeden vědecko-populární pořad PORT (dříve Popularis). Pozadu nezůstal ani tisk, řada článků vyšla především v Lidových novinách, ale i jinde.

Mezinárodní heliofyzikální rok skončí v únoru 2008, nicméně z toho, co přinesl jak pro vědeckou činnost, tak v oblasti popularizace, bude možné čerpat ještě mnoho dalších let. ■

EVA MARKOVÁ,
ředitelka Hvězdárny v Úpici
a členka Českého organizačního výboru IHY 2007

Vítězná kresba
z dětské výtvarné
soutěže IHY,
autor Jiří Dorušák

ČESKÁ ASTRONOMICKÁ SPOLEČNOST PO DEVADESÁTI LETECH

Ano, je tomu skutečně tak. Česká astronomická společnost byla založena v Praze 8. prosince 1917. Za svůj hlavní cíl tehdy měla vybudování lidové hvězdárny v Praze, čehož dosáhla o 11 let později, kdy byla v roce 1928 pro veřejnost slavnostně otevřena Lidová hvězdárna na Petříně. V den 90. narozenin České astronomické společnosti, 8. prosince 2007, se ČAS sešla na slavnostním setkání v Zrcadlové kapli v pražském Klementinu, tedy v místě, kde je astronomie historicky pevně zakotvena.

Poprvé zde představila nově založenou cenu (čestnou přednášku) pojmenovanou na počest významného českého astronoma prof. Zdeňka Kopala Kopalova přednáška a jejího prvního laureáta, vedoucího oddělení meziplanetární hmoty Astronomického ústavu AV ČR, v. v. i., Dr. Pavla Spurného.

Historickou i budoucí dimenzi setkání naznačuje i nedaleký Keplerův dům – rok 2009 vyhlásilo UNESCO Mezinárodním rokem astronomie. Svět si připomene 400. výročí prvního použití astronomického dalekohledu Galileo Galileem a Česká republika přidá „svůj vklad“ připomínkou 400. výročí vzniku Keplerova díla *Astronomia nova*.

VŠECHNA FOTA: ARCHIV ČAS

První český tým na Mezinárodní astronomické olympiádě na Krymu. Jan Fait z Prahy (na snímku vpravo) získal pro Českou republiku stříbrnou medaili.

Již druhé volební období má ČAS v čele ženu. Předsedkyní je ředitelka Hvězdárny v Úpici Dr. Eva Marková. Čestným předsedou je Dr. Jiří Grygar z Fyzikálního ústavu AV ČR. Česká astronomická společnost je členem Rady vědeckých společností ČR a kolektivním členem Evropské astronomické společnosti.

Členové společnosti jsou organizováni v místních pobočkách a odborných sekcích. Pobočky pořádají pravidelná setkání svých členů, přednášky z astronomie, organizují odborné exkurze a jiné společné akce a spolupracují s místními hvězdárnami. Většina z nich vydává pro své členy zpravodaj zaměřený na astronomické dění v příslušném regionu. Odborné sekce mají celostátní působnost a nezářídka jsou jejich členy i zájemci ze zahraničí. Každá sekce je zaměřena na určitou oblast astronomie. Sekce ČAS pokrývají zejména ty ob-

lasti, ve kterých i astronomové-amatéři mohou svými pozorováními a odbornou činností přispět k rozvoji astronomie. Členy sekcí jsou také profesionální pracovníci v daném oboru a pod jejich dohledem získávají zkušenosti zejména mladí zájemci; pokud jejich zájem přetrvá, později se sami stávají profesionálními astronomy. Sekce vydávají zpravodaje zaměřené na daný obor a poskytují pomoc při odborné práci, včetně zpracování a publikace výsledků. Členové se zpravidla jednou ročně setkávají na konferencích. V současné době má ČAS sedm poboček a devět sekcí. Pobočky působí v Praze, západních Čechách, východních Čechách, Českých Budějovicích, Mostě, Třebíči a ve Valašském Meziříčí. Odborné sekce pracují v oborech proměnných hvězd, zákrytů a astrometrie, sluneční fyziky, kosmonautiky, historie astronomie, kosmologie, meziplanetární hmoty, přístrojové techniky a optiky a v ČAS pracuje také sekce pro mládež. ČAS má také dvě odborné skupiny: terminologickou a pro světelné znečištění.

Potěšitelné je, že počet členů roste a průměrný věk klesá. Tento trend trvá již několik let. Kromě individuálního členství nabízí Česká astronomická společnost členství kolektivní. Za poslední roky řada kolektivních členů přibyla, v současné době je jich 15: Astronomický ústav Akademie věd ČR, Hvězdárna a planetárium hl. m. Prahy, Hvězdárna a radioklub lázeňského města Karlovy Vary, o. p. s., Hvězdárna barona Artura Krause Pardubice, Hvězdárna Františka Pešty Sezimovo Ústí, Hvězdárna Valašské Meziříčí, Astronomická společnost Most (se statutem pobočky), Astronomická společnost Pardubice, Astronomická společnost v Hradci Králové, Expresní astronomické informace, Jihlavská

astronomická společnost, Společnost Astropis, Společnost pro meziplanetární hmotu (se statutem sekce), Vlašimská astronomická společnost a Valašská astronomická společnost (se statutem pobočky).

V řadě případů sdružujeme s kolektivními členy odborné i organizační síly. Díky takové spolupráci se ČAS a Jihlavské astronomické společnosti např. podařilo po řadě jednání zařadit do programu města Jihlavy a Kraje Vysočina stavbu hvězdárny a také planetária v Jihlavě pro popularizaci astronomie. Velmi úzká spolupráce panuje s největším a nejvýznamnějším kolektivním členem – Astronomickým ústavem AV ČR, v. v. i.

Odborná činnost ČAS se v současné době rozvíjí především v oborech proměnných hvězd, zákrytů hvězd těles Sluneční soustavy, Slunce, meziplanetární hmoty a historie astronomie; některé dosahují významných úspěchů. V poslední době prožívá velký vývoj zejména pozorování proměnných hvězd. Tato odborná sekce připravila nové publikační systémy v mezinárodním prostředí. Viditelným úspěchem je např. udělení ceny Pacifické astronomické společnosti (největší astronomická společnost na světě, má 15 000 členů ze 70 zemí světa) *Nejlepší amatérský astronom roku 2006* pozorovateli ze Společnosti pro meziplanetární hmotu (kolektivní člen, který v rámci ČAS zajišťuje pozorování meziplanetární hmoty) Kamilu Hornochovi. Cena mu byla udělena v průběhu loňského valného shromáždění Mezinárodní astronomické unie.

Značnou pozornost věnuje ČAS propagaci a popularizaci astronomie a vědy obecně. Pravidelně se účastní *Vědy v ulicích* (Praha a Plzeň) a *Evropské noci vědců* (v regionálních pobočkách napříč republikou). Naše stanoviště navštíví během těchto akcí tisíce lidí. Podobná návštěvnost je zaznamenávána při pozorování Slunce a noční oblohy v zoologických zahradách v Praze a ve Dvoře Králové nad Labem, se kterými spolupracujeme.

Zcela mimořádnou úlohu ČAS každoročně zaujímá na Podzimním knižním veletrhu v Havlíčkově Brodě. Při této příležitosti tradičně uděluje cenu za popularizaci astronomie *Littera Astronomica* a naše společnost zde zajišťuje doprovodný program, především pozorování Slunce. Kvůli večernímu pozorování v jubilejním pátém ročníku bylo vypnuto veřejné osvětlení centra města, aby občané mohli pozorovat noční oblohu.

Kromě cen *Littera Astronomica* a *Kopalova přednáška* uděluje společnost ještě *Kvízovou cenu* (obdržela ji např. ředitelka Hvězdárny a planetária v Českých Budějovicích s pobočkou na Kleti Ing. Jana Tichá) a *Nušlovu cenu* za celoživotní dílo. *Nušlovu cenu* za rok 2007 obdržel Ing. Jan Vondrák z Astronomického ústavu AV ČR.

K hlavní náplni činnosti České astronomické společnosti patří péče o „noční“ životní prostředí, ochrana před světelným znečištěním. Západočeská pobočka ČAS na toto téma připravila fotografickou soutěž a z grantu Nadace Partnerství byla vydána informační brožura.

ČAS pořádá také *Astronomickou olympiádu*. Letos se koná její pátý ročník. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ji nejen zařadilo mezi soutěže kategorie A, ale také ji podporuje. Postupně se rozrostl počet kategorií, takže v tomto školním roce se koná *Astronomická olympiáda* pro žáky od 6. ročníku ZŠ až po studenty 2. ročníku SŠ. Na organizaci spolupracujeme s řadou dalších partnerů, mezi nejvýznamnější patří především Astronomický ústav AV ČR, Hvězdárna v Karlových Varech a Hvězdárna a planetarium J. Palisy v Ostravě. V letošním roce jsme ve spolupráci s MŠMT poprvé vyslali český žákovský tým na *Mezinárodní astronomickou olympiádu* a Jan Fait z Prahy přivezl stříbrnou medaili.

Mezi úspěšné projekty patří webové stránky společnosti www.astro.cz, které vznikly v samých začátcích internetu a patří k nejstarším českým stránkám popularizujícím vědu. Kromě vnitřních organizačních věcí společnosti slouží především jako aktuální informační zdroj astronomických informací pro širokou veřejnost a pro novináře a navštěvuje je denně kolem 2200 čtenářů.

V době, kdy spolkový život příliš nekvete a kdy se všichni snažíme propagovat vědu jako zajímavý obor lidské činnosti, se do České astronomické společnosti hlásí noví členové a práce je před námi více, než jsme schopni stihnout. To je snad ta nejlepší forma poděkování otcům zakladatelům, kteří se o vznik ČAS v roce 1917 zasloužili. Čest jejich památce! ■

PAVEL SUCHAN,
místopředseda České astronomické společnosti

Soustředění pozorovatelů a majitelů dalekohledů na Českomoravské vrchovině (jaro 2007)

Astronomická olympiáda se koná již po páté a letos poprvé se její finalisté úspěšně zúčastnili mezinárodní soutěže.

DE SCIENTIA ET HUMANITATE OPTIME MERITIS

Předseda Akademie věd ČR prof. Václav Pačes předal 15. října 2007 Čestné medaile AV ČR De Scientia Et Humanitate Optime Meritis prof. Pavlu Klenerovi, který patří mezi zakladatele hematologie a onkologie v českém lékařství, u příležitosti jeho 70. narozenin, prof. Pavlu Kratochvílovi, jenž se svou vědeckou činností zařadil mezi nejrespektovanější osobnosti v oblasti makromolekulární chemie, u příležitosti 50. výročí jeho činnosti v AV ČR a RNDr. Jiřímu Velemínskému, DrSc., za rozsáhlou činnost a přínos nejen v oblasti genetiky rostlin, ale i organizace vědy, a zejména vědy v Akademii věd po roce 1989.

Pavel Klener

Prof. **Pavel Klener** je přednostou I. interní kliniky 1. lékařské fakulty UK v Praze a pět let byl též ředitelem Ústavu hematologie a krevní transfúze. Jeho hlavními oblastmi zájmu jsou vnitřní lékařství, hematologie a onkologie (zejména problematika protinádorové chemoterapie). První monografii věnovanou této problematice vydal již v r. 1974. Je jedním z nemnoha kliniků, kteří nikdy nepřestali čerpat ze studnice teoretické medicíny. V rámci své pedagogické činnosti přednáší medikům, postgraduálním studentům a lékařům v kurzech, které pořádá Institut pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů v Praze. Prof. Pavel Klener je autorem či spoluautorem mnoha učebních textů a 13 monografií, z nichž nejrozsáhlejší jsou *Vnitřní lékařství* a *Klinická onkologie*. Dále je spoluautorem dalších pěti monografií a v odborných lékařských časopisech doma i v zahraničí publikoval více než 250 sdělení. Do r. 2003 zastával funkci předsedy České onkologické společnosti. Po r. 1990 začal pracovat v akademických funkcích, stal se proděkanem 1. LF UK v Praze pro vědu a byl prorektorem UK v Praze pro vědu. Od r. 1989 se účastnil veřejného života. Byl ministrem zdravotnictví a sociálních věcí a poslancem ČNR za OF.

Jeho autorita ve vědeckém životě doma i v zahraničí je založena na mimořádných vědeckých výsledcích. Jeho zasvěcení se ideálům svobody a demokracie je naprosté. Prof. P. Klener navíc patří k těm vysokoškolským pracovníkům, kteří mají vstřícný a spravedlivý vztah k AV ČR a nebojí se ho v zájmu dobré vědy, jejího organizování a kvalitního vzdělávání prezentovat. Odborné, pedagogické i veřejné aktivity prof. P. Klenera jsou vysoce a hojně ceněny. Za všechny lze uvést Zlatou medaili Univerzity Karlovy (1997), Cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy (1997), medaili T. G. Masaryka (1998), Hlávkovu cenu (2003) a Státní vyznamenání za zásluhy o stát v oblasti vědy (2003). (Rozhovor s P. Klenerem, viz AB 3/2007.)

Pavel Kratochvíl

Prof. **Pavel Kratochvíl** je zakládajícím členem Učené společnosti ČR, členem České komise pro UNESCO a členem (Fellow) The Royal Society of Chemistry (London). V roce 1957 nastoupil do Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV, od r. 1959 pracuje v Ústavu makromolekulární chemie AV ČR – v letech 1990–1998 byl jeho ředitelem.

Za dobu svého působení v AV ČR vychoval řadu svých následovníků. Význačnou měrou přispěl svým výzkumem k rozšíření poznatků v oblasti makromolekulární chemie a zasloužil se o dobré jméno chemie pěstované v rámci AV ČR i na mezinárodním poli. Neméně významně se podílel na formování svého domovského pracoviště, zejména v letech, kdy byl jeho ředitelem. Svou prací a názory, organizační činností a svým vystupováním a vysokým morálním kreditem ovlivnil řadu nejen dalších pracovišť AV ČR (a nejen chemických), ale také dění v celé AV ČR. Vědecký věhlas a morální vlastnosti prof. Pavla Kratochvíla našly uplatnění také při přeměně vysokého školství začátkem 90. let, kdy působil ve stálé pracovní skupině pro chemii Akreditační komise MŠMT. Působil jako člen Vědecké rady AV ČR (do r. 2005 jako její předseda) a v současnosti zastává post místopředsedy Komise pro etiku vědecké práce AV ČR.

Dr. **Jiří Velemínský** absolvoval Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v r. 1957. Diplom kandidáta věd získal od Československé akademie věd v r. 1964 na základě práce v oboru mutagenese u rostlin vypracované v Ústavu experimentální botaniky ČSAV. Pro svůj význačný přínos české a světové genetice a molekulární genetice rostlin se stal v roce 1994 zakládajícím členem Učené společnosti ČR.

Dr. Jiří Velemínský je též vynikajícím organizátorem českého výzkumu a po roce 1989 se významným způsobem zasadil o transformaci Akademie věd. Od roku 1993 do roku 1998 pracoval jako místopředseda Vědecké rady AV ČR a významnou měrou se podílel na koncepci Akademie jako sou-

Jiří Velemínský

stavy výzkumných pracovišť a na vypracování metodiky hodnocení těchto pracovišť. V roce 1998 byl zvolen do Akademické rady AV ČR a v letech 2001–2005 v této radě vykonával funkci místopředsedy AV ČR zodpovědného za vědy chemické a biologické. V letech 1993–1997 byl Jiří Velemínský členem a po dva roky předsedou oborové rady přírodních věd Grantové agentury ČR. V současné době je místopředsedou Grantové agentury AV ČR.

Výčet organizačních a koncepčních úkolů a funkcí, které Jiří Velemínský po roce 1989 plnil, nemůže postihnout jeho plný přínos pro transformaci

české vědy, a zejména přeměn Akademie věd v soustavu výkonných ústavů, bádajících na mezinárodní úrovni a spolupracujících ve výzkumu i v doktorských a magisterských programech s vysokými školami. Jiří Velemínský se pilnou, vysoce tvůrčí a maximálně zodpovědnou prací výrazně podílel na všech těchto přeměnách. Byl všem příkladem svým zaujetím, morální integritou, skromností a slušností. ■

-red-

DOCTOR HONORIS CAUSA

Jihočeská univerzita udělila při příležitosti slavnostního zasedání Vědecké rady Jihočeské univerzity 1. listopadu 2007 čestný doktorát Jihočeské univerzity významnému historikovi středověkých dějin prof. Františku Šmahelovi, který se svým vědeckým dílem zařadil mezi nejrespektovanější české historiky v Evropě a USA.

Prof. František Šmahel, světově uznávaný historik středověkých dějin, vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, byl ředitelem Historického ústavu AV ČR v Praze a Centra medievistických studií. Prozatím publikoval 23 samostatných vědeckých monografií, autorsky a redakčně se podílel na 31 kolektivních vědeckých dílech monografického i syntetického charakteru, napsal téměř dvě stovky vědeckých studií v domácích a zahraničních časopisech.

„František Šmahel opakovaně přednášel na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Svou přátelskou radou, zkušeností, příkladem, kolegiálním zájmem a v neposlední řadě také literaturou podpořil rozvoj Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity především v době, kdy se utvářel vědecký a pedagogický profil tohoto pracoviště. Rovněž stál u zrodu českobudějovické filozofické fakulty, k jejímuž vědeckému a organizačnímu pojetí přispěl dobrou radou i konkrétní podporou a pomocí,“ uvedl ve svém projevu rektor Jihočeské univerzity prof. Václav Bůžek.

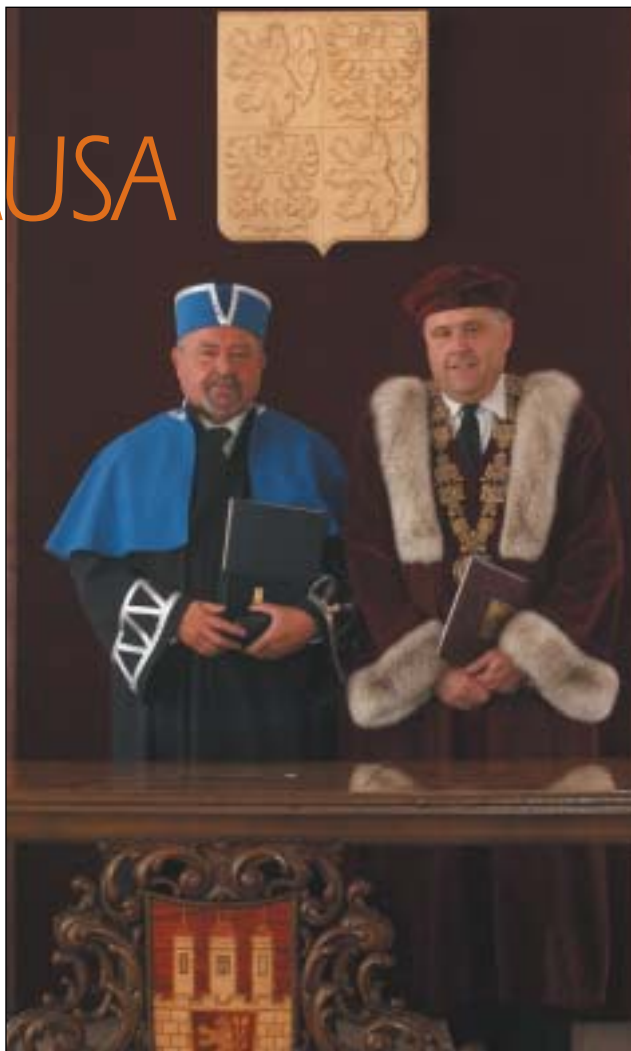

FOTO: VÁCLAV PANCER, ARCHIV AUTORA

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích uděluje čestnou vědeckou hodnost doctor honoris causa významným domácím a zahraničním osobnostem, které výrazně přispěly k rozvoji oblastí, jež tvoří zaměření a dlouhodobou orientaci univerzity. ■

HANA BUMBOVÁ,
vedoucí oddělení vnějších vztahů,
komunikace a propagace

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Předseda Vědecké rady AV ČR, celosvětově uznávaný historik František Šmahel spolu s rektorem Jihočeské univerzity Václavem Bůžkem

STRUČNÝ PRŮVODCE

7. RÁMCOVÝM PROGRAMEM PRO VÝZKUM, VÝVOJ
A DEMONSTRAČNÍ AKTIVITY

7. RP je v rozpočtovém období 2007–2013 největší komunitární program Evropského společenství pro výzkum, vývoj a demonstrační aktivity. Na konci letošního roku a začátkem roku příštího budou v celém jeho širokém spektru opět postupně vyhlášovány nové výzvy, s uzávěrkou v průběhu jara 2008. Vysoké zapojení českých řešitelských týmů do projektů 7. RP a čerpání dostatečně vysokých finančních prostředků z evropského rozpočtu jsou imperativem dnešní doby. Vedle úspěšných a schopných akademických či vědeckých pracovníků musíme mít rovněž schopné a informované administrativní pracovníky („smart administration“), kteří poskytují řešitelům projektů veškerou možnou podporu. Vzhledem k nárokům administrativy Evropské komise a našemu dosud nezharmonizovanému právnímu prostředí je tato podpora skutečně velmi potřebná. Následující článek podá základní přehled o struktuře, financování, právních vztazích a o zdrojích informací k 7. RP.

1. Programy spolufinancované z evropských prostředků

Evropská komise nabízí prostřednictvím svých direktorátů, DG (http://www.europa.eu/pol/index_cs.htm) celou řadu komunitárních programů, které prostřednictvím veřejných soutěží přispívají na projekty v různých oblastech, jako např. výzkum a vývoj, inovace, životní prostředí, zemědělství, energetika, vzdělávání a další. Programy, které zahrnují výzkum a vývoj, najdeme v působnosti různých direktorátů, nejvýznamnější je však 7. RP spravovaný Directorate General Research, DG R (<http://ec.europa.eu/research/>). 7. RP je určen pro všechny zájemce z Evropského společenství i třetích zemí, kteří se zabývají výzkumem, vývojem a inovacemi. Projekty podávané v tomto programu řeší témata prospěšná Společenství, jsou většinou cílově orientovány a pokrývají celé spektrum potřeb společnosti. Témata pro předkládané projekty jsou popsána v pracovních programech (Work Programmes), jež jsou součástí zadávací dokumentace každé vyhlášené výzvy.

2. Struktura a rozpočet 7. RP

Většina projektů je řešena mezinárodními konsorcií řešitelů v souladu se stanovenými pravidly účasti. Evropská komise přispívá na náhrady způsobilých nákladů projektů podle stanovených pravidel Rámcového programu v daném rozpočtovém období. Nutno podotknout, že jde o podílové financování, kde část projektu financuje řešitel či jeho mateřská organizace, a pokud to umožňuje právní prostředí národní legislativy, podílí se na spolufinancování i daný členský stát. Ačkoliv novela zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje, již umožňuje spolufinancování projektů mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji z veřejných prostředků České republiky, není bohužel stále k dispozici prováděcí vyhláška o způsobu žádání a přidělování těchto prostředků.

Rozpočet Evropské komise na období 2007–2013 (http://cordis.europa.eu/fp7/budget_en.html) byl pro 7. RP schválen ve výši 53,272 mld. eur s rozdělením prostředků na jednotlivé specifické a tématické programy.

3. Schéma financování specifických programů v 7. RP

V rámci specifických programů existují různá finanční schémata pro stanovení výše náhrad způsobilých nákladů Evropskou komisí. V zásadě je nutno se řídit základním rozdělením na několik typů projektů:

Ve specifickém programu **COOPERATION** mohou být přijaty k financování Kolaborativní projekty velké, střední a malé (CP), Síť excelence (NoE) a Koordinační a podpůrné akce (CSA). Vysoké školy, veřejné výzkumné instituce i malé a střední podniky mohou v aktivitách výzkum a vývoj (RTD, research and technology development) dostat od Komise až 75% náhradu způsobilých nákladů projektu. To je situace velmi příznivá, neboť v 6. RP financovala Komise pouze 50 % nákladů projektu.

Ve specifickém programu **IDEAS** (řízeném ERC), který je určen pro základní výzkum, uhradí komise 100 % způsobilých nákladů projektu.

Ve specifickém programu **PEOPLE**, známém jako Lidské zdroje a mobilita Marie Curie, používá Evropská komise pro náhrady škálu „flat rates“, fixní sazby, které jsou definovány jak v pracovním programu, tak i ve smlouvě s Evropskou komisí.

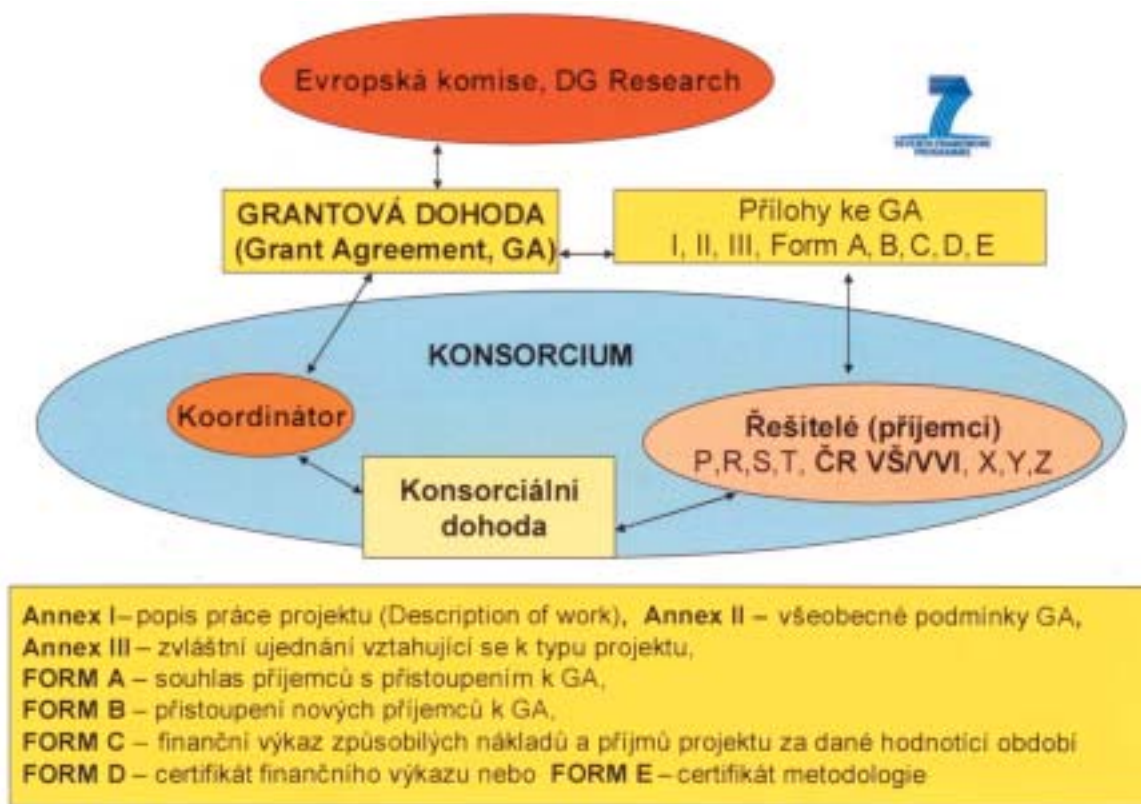
Ve specifickém programu **CAPACITIES** se financování řeší kombinací předchozích možností podle typu projektu.

4. Způsobilé náklady projektu

Celkové způsobilé náklady projektu se skládají z přímých způsobilých nákladů a nepřímých způsobilých nákladů (režie).

Způsobilé náklady projektu nesmí vést k zisku a musejí být:

- skutečné;
- vynaloženy v průběhu řešení projektu;
- stanoveny podle obvyklých účetních a správních zásad, za účelem dosažení cílů projektu a za dodržování zásad úspornosti, účinnosti a efektivity;
- zaneseny v účetní evidenci účastníka a vyplaceny;

e) očištěny od nezpůsobilých nákladů, to je např. od nepřímých daní (včetně DPH), cel, dlužných úroků, kursových ztrát atd., nákladů deklarovaných, vzniklých nebo nahrazených v souvislosti s jiným projektem Společenství, nadměrných nebo lehkomyšlných výdajů.

Na rozdíl od 6. RP lze hradit z prostředků projektu i osobní náklady kmenových zaměstnanců, organizace však musí prokázat konzistentní systém pro stanovování produktivních hodin strávených na projektu a z toho odvozených osobních nákladů, které jsou v souladu se správními zásadami a účetními postupy účastníka a neliší se výrazně od obvykle používaných osobních nákladů.

Náhrady za nepřímé způsobilé náklady, t. j. režie projektu, nárokuje organizace, které dokážou ve svém účetnictví přímo identifikovat režijní náklady (FC, „full cost financial model“) vynaložené v souvislosti s řešením daného projektu na základě skutečně vykázané výše. To ale nedokážou všechny organizace.

Neziskové veřejné subjekty, instituce středního a vysokoškolského vzdělávání, výzkumné organizace a malé a střední podniky, které nemohou s jistotou stanovit své skutečné nepřímé náklady na dotyčnou akci, mohou pro granty udělené v rámci výzev k předkládání návrhů, jež budou uzavřeny před 1. lednem 2010, zvolit pevnou sazbu ve výši 60 % celkových přímých způsobilých nákladů („special transition flat-rate of 60%“).

5. Právní a smluvní vztahy

Řešitel odpovídá za odbornou stránku projektu, případně za management projektu nebo pracovního balíčku (WP, „work package“). **Organizace** je smluvním partnerem pro Evropskou komisi, dodržuje závazky a povinnosti vyplývající ze smluvního vztahu s Komisí a z pravidel účasti v 7. RP, má prospěch a nese rizika spojená s účastí v projektu.

Při realizaci projektu je nutno dodržovat kromě pravidel stanovených v Grantové dohodě s Evropskou komisí, včetně jejích Annexů, a v Konsorciální dohodě, uzavřené mezi jednotlivými partnery projektu, i řadu právních předpisů jak Evropského spole-

čenství, schválených Evropskou radou a Parlamentem, tak i řadu národních právních předpisů vymezujících pravidla pro oblast VaV (<http://www.vscht.cz/homepage/veda/index/pravo>). Ne vždy je jednoduché dostat všem požadavkům legislativy, neboť harmonizace českého právního systému s evropským je ještě pořád nedostačující.

6. Informační zdroje

Vyhlášené výzvy k předkládání projektů:

<http://cordis.europa.eu/fp7/dc/index.cfm>;

Evropská komise, DG Research, 7. RP:

<http://ec.europa.eu/research/fp7/>;

CORDIS: <http://cordis.europa.eu/fp7/>;

CZELO: <http://www.czelo.cz/7rp>;

Technologické centrum AV ČR (NCP): <http://www.fp7.cz/>;

Mobilita výzkumníků: http://europa.eu.int/eracareers/index_en.cfm.

7. Závěrem

Věříme, že se v ČR podaří vybudovat síť pracovišť, která budou asistovat vědeckým týmům při vyhledávání vhodných výzev, plánování, administraci a managementu projektů, a tím zvýší účast českých výzkumných týmů v projektech 7. RP. Doufejme, že naši výzkumníci pak pro další úspěšný rozvoj výzkumu, vývoje a inovací v České republice dokáží z účasti v těchto projektech a zapojení v ERA vytěžit maximum.

Poděkování

Zkušenosti popsané v článku vznikly v rámci projektu programu EUPRO č. OK 485, http://www.vscht.cz/homepage/veda/index/Profil_vav/kampus, za finanční spoluúčasti MŠMT ČR a zapojení v projektu 6. RP, NoE, NANOFUN-POLY, <http://www.nanofunpoly.com/00,00,00.php>.

ANNA MITTNEROVÁ,
Oddělení pro vědu a výzkum VŠCHT Praha,
členka Rady pro podporu účasti AV ČR na evropské integraci
výzkumu a vývoje (<http://www.avcr.cz/ostatni.php?m=3&ID=206>)

„SCRUTINY PROCEDURE“ V BEZPEČNOSTNÍM VÝZKUMU 7. RP

Bezpečnostní výzkum je vedle hraničního výzkumu nejvýraznější novinkou 7. rámcového programu EU pro VaV. Podobně jako ostatní výzkumná témata byla i v této prioritě první výzva 7. RP na granty vypsaná na přelomu roku 2006–2007 (k dispozici bylo 156 mil. eur). Následovalo podávání návrhů projektů, přes léto jejich evaluace a v současnosti probíhají kontrakční jednání. Komise dostala 328 návrhů projektů, z nichž 154 prošlo úspěšně hodnocením, 44 bylo vybráno k financování a 13 bylo zařazeno na rezervní seznam (celková úspěšnost činila 13,4 %). Česká republika by měla získat celkem 1,77 mil. eur, tedy 1,1 % z rozdělovaných financí.

Texty návrhů projektů pro první výzvu ani pro v současnosti uzavíranou společnou výzvu s prioritou Informační a komunikační technologie nesměly obsahovat klasifikované informace. Nicméně je možné, že některá připravovaná činnost povede ke klasifikovaným výstupům nebo bude klasifikované vstupu požadovat.

Potenciální citlivost projektu může identifikovat návrhové, evaluátor, Evropská komise nebo Programový výbor. V případě identifikace návrhové musí návrh projektu obsahovat dopis týkající se bezpečnostních aspektů předkládaného výzkumu (Security Aspect Letter, SAL) s následujícími informacemi: stupeň klasifikace stávajících i nových znalostí; požadavky na povolení k přepravě nebo exportu; přehled toho, ke kterým informacím bude mít jaký partner přístup; prověrky (clearance) nebo žádosti o ně; povolení k přepravě nebo exportu nebo žádosti o ně; případná národní nebo mezinárodní právní omezení.

Ze 44 vybraných projektů různí aktéři označili 20 jako citlivých, tedy takových, které musí podstoupit tzv. *scrutiny procedure*, zhodnocení bezpečnostních rizik Národními bezpečnostními autoritami (NSA) zúčastněných států. NSA musí potvrdit, že zúčastněné výzkumné instituce splňují národní požadavky pro zacházení s citlivými informacemi, resp. že výzkum žádné citlivé informace používat a produkovat nebude. Toto stvrzení je plně v režii členských států a jeho získání může bohužel další vyjednávání s konsorciem výrazně prodloužit. Organizace zběhlé v manipulacích s klasifikovanými informacemi jsou si toho vědomy a je vidět, že po-

dávají projekty formulované tak, aby toto stvrzení nepotřebovaly.

Po vyjádření všech NSA ke konkrétnímu projektu se příspěvky zhodnotí, uspořádá se setkání všech zúčastněných NSA v Bruselu a rozhoduje se o dalším postupu. Výsledkem může být buď rozhodnutí schválit projekt ve formě, jak je podán, návrh na výměnu neprověřeného partnera jiným partnerem anebo zastavení dalších negociací s konsorciem.

Co se týká dalšího vývoje v prioritě Bezpečnost, druhá výzva je plánována na červen 2008 s uzavěrkou v listopadu 2008. Budou vypsaná následující témata: CBRNE (Chemické, biologické a jaderné materiály a výbušniny); systém krizového managementu pro období po události; pokročilé forenzní nástroje; bezpečný systém pro management strategických informací; detekční systém pro abnormální chování; bezpečnost otevřeného prostoru; ochrana zastavěných infrastruktur; systém dohledu nad mořskými hranicemi; rozšířené „chytré“ hranice a poskytovatel první pomoci budoucnosti. Návrhy projektů opět nebudou smět obsahovat citlivé informace.

Bezpečnostní fórum ESRIF

V návaznosti na tragické události v New Yorku 11. září 2001 a následný zvýšený zájem o veřejnou bezpečnost ustavila Evropská komise mj. několik poradních výborů pro výzkum a vývoj v oblasti bezpečnosti. Výbor ESRAB (European Security Research Advisory Board) měl v podstatě za úkol analyzovat potřeby v oblasti bezpečnostního výzkumu a připravit tak rámcový plán pro bezpečnostní výzkum v 7. RP. Se spuštěním 7. RP ukončil svou činnost a jeho úkoly převzal výbor ESRIF (European Security Research and Innovation Forum) ustavený v Bruselu 11. září

2007. Předsedou je Holanďan Gijs de Vries (protiteroristický koordinátor EU), místopředsedy Ital Giancarlo Grasso a Němec Jürgen Stock. Sekretariát vedou paní Birgit Blasch z Generálního ředitelství Podnikání a průmysl a pan Grzegorz Ambroziewicz z Generálního ředitelství Spravedlnost, svoboda a bezpečnost. Z České republiky EK do zhruba se-

dmadesátčlenného výboru vybrala Milana Holla z Výzkumného a zkušebního leteckého ústavu a Vladimíra Nekvasila z AV ČR (ad personam). ■

DAVID KOLMAN,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

ČESKÁ VĚDA NA STREET FESTU

Slavnostním otevřením Českého domu v Bruselu bylo 11. října 2007 korunováno úsilí Stálého zastoupení poskytnout reprezentační prostory českým krajům a některým firemním zastoupením. U příležitosti tohoto otevření byl zorganizován i historicky první český Street Fest, kde se veřejnosti představily nejen jednotlivé regiony a jejich speciality, ale i česká věda. Spolu s kanceláří CZELO zde prezentovaly své výsledky katedra kybernetiky FEL ČVUT a tři novátorské projekty z různých fakult, jejichž prezentaci zaštil projekt Tripod zaměřený na podporu transferu technologií na ČVUT.

FOTO: ZDROJ CZELO

Otevření Českého domu se konalo pod záštitou předsedy vlády Mirka Topolánka a za přítomnosti místopředsedy vlády pro evropské záležitosti Alexandra Vondry a ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga. Otevření se zúčastnilo i několik hejtmanů a dalších představitelů českého a evropského politického dění.

Stánek CZELO – ČVUT byl jediným, kde se mohli kolemjdoucí seznámit s výsledky české vědy, a dokonce si i vyzkoušet některé z objevů. I když byl *Street Fest* spíše lidovou slavností, zúčastnilo se ho mnoho kvalifikovaných úředníků, zejména z Generálního ředitelství pro výzkum Evropské komise, které sídlí hned za ulicí Caroly, kde se slavnost odehrávala.

Mezi projekty, jejichž prezentaci na *Street Festu* podpořil projekt *Tripod*, byl zařazen dohledový systém pro nevidomé, jenž nevidomým umožňuje prostorovou orientaci ve známém i neznámém prostředí za využití interakce operátora. Projekt, který se uskutečnil v rámci programu RDC (Research & Development Centre – sdružení ČVUT, Vodafone, Ericsson) a ve spolupráci se Sjedenou organizací nevidomých a slabozrakých ČR, musel nejdříve navrhnout vhodný HW a SW, najít vhodné přijímače a poté vyřešit mnohé další technické problémy.

V rámci stánku se představily dvě samostatné spin-off firmy. Firma Happy Electronics je autorem zařízení pro audiovizuální stimulaci, které pomáhá řešit problém s nespavostí. Kromě toho však nabízí

i zakázkový vývoj hardware a software. Své produkty představila také firma Clever Technologies, spin-off ČVUT a 1. LF UK. Zabývá se zakázkovým vývojem modulárních měřicích systémů biologických i obecně technických signálů. Výzkum a vývoj se orientuje na snímání, přenos a zpracování biologických signálů (EKG, tepová frekvence atd.).

Katedra kybernetiky prezentovala projekt řízení letového provozu, jehož cílem je technologie zamezení kolize, projekt robotických aplikací v průmyslu (lokalizace vlaku na bázi inerciálních senzorů pro oblasti s nedostupným signálem z GPS, lokální diagnostický systém pro včasné zjištění technické či bezpečnostní závady atd.), výzkum v oblasti inteligentní robotiky (zahrnující inteligentní mobilní roboty – samostatně se pohybující vozidla, lokalizační systémy, kooperativní strategie, plánování atd.).

Představených projektů bylo několik a ČVUT tak Bruselu ukázalo, že patří mezi špičková centra výzkumu v EU. Kromě konkrétních projektů demonstrovalo také schopnost spolupracovat s průmyslem (což je jedno z velmi diskutovaných témat na evropské úrovni) a se zahraničními pracovišti.

Pro úspěšnost celé akce plánuje Stálé zastoupení ČR při EU *Street Fest* zopakovat i v příštím roce. ■

TÁŇA PERGLOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

Jan Kašpar z ČVUT se zástupci CORDIS – Informačního serveru Evropské komise zaměřeného na výzkum a vývoj

Informace ze 38. zasedání Akademické rady AV ČR dne 23. října 2007

Akademická rada projednala tyto nejdůležitější otázky:

Schválila

- Metodický pokyn pro hodnotící komise k průběžnému hodnocení výzkumných záměrů a zhodnocení výsledků vědecké a odborné činnosti pracovníků AV ČR za léta 2005–2007;

- vložení budovy v části obce Nové Město (Praha 2) č. p. 936 na pozemku p. č. 62 v katastrálním území Nové Město, obec Praha, a pozemek p. č. 62 v katastrálním území Nové Město, obec Praha, vše včetně součástí a příslušenství, do vlastnictví Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i., za předpokladu sjednání a smluvního zajištění užívání konkrétních nebytových prostor v objektu Politických vězňů 7 pro Psychologický ústav AV ČR, v. v. i., a dopracování smlouvy o společném pracovišti Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i., a UK CERGE;

- vzorové smlouvy o výkonu funkce člena orgánu veřejné výzkumné instituce.

Vyslovila souhlas

- aby předseda AV ČR převzal záštitu:

- nad symposiem o genetice v kardiologii *Mendel symposium II: Genes and the Heart*, které se bude konat ve dnech 25.–27. září 2008 v Konferenčním centru AV ČR zámek Liblice;

- nad XV. ročníkem *Soutěže vědeckých a technických projektů středoškolské mládeže*, která se bude konat v dubnu 2008 v budově Národní 3;

- s aktuálním umístěním pobočky Psychologického ústavu AV ČR, v. v. i., do prostor v objektu Politických vězňů 7 při zachování knihovny Psychologického ústavu AV ČR, v. v. i., ve stávajících prostorách v Husově ulici;

- s úkony týkajícími se nakládání s majetkem na základě návrhů pracovišť.

Jmenovala

Bc. Vlastimila Chalupu (Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.) členem Komise pro informační technologie AV ČR s účinností od 1. listopadu 2007.

Doporučila

- předsedovi AV ČR, aby udělil:

- čestnou medaili De Scientia Et Humanitate Optime Meritis* prof. RNDr. Heleně Illnerové, DrSc. (Fyziologický ústav AV ČR, v. v. i.);

- čestnou oborovou medaili Bernarda Bolzana* za zásluhy v matematických vědách prof. Dr. Pekka Neittaanmäkimu (University of Jyväskylä, Finsko);

- čestnou oborovou medaili Františka Křížáka* za zásluhy v oblasti technických věd a za realizaci výsledků vědeckého výzkumu Dr. Nicole Jaffrezic-Renault (Claude Bernard University–Lyon 1, Francie); RNDr. Ivanu Šolcovi, CSc. (Ústav fyziky plazmatu AV ČR, v. v. i.);

- čestnou oborovou medaili Františka Palackého* za zásluhy v historických vědách emerit. prof. JUDr. Radomíru Václavu Lužovi, Ph.D. (Tulane University, New Orleans, USA); prof. PhDr. Vojtěchu Mastnému, Ph.D. (The George Washington University, USA);

- čestnou medaili Vojtěcha Náprstka* za zásluhy v popularizaci vědy Mgr. Miroslavu Bobkovi (Český rozhlas); doc. Ing. Janu Krekulemu, DrSc. (Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.), Mgr. Antonínu Vítkovi, CSc. (Knihovna AV ČR, v. v. i.);

- čestnou medaili Za zásluhy o Akademii věd České republiky* PhDr. Ivaně Kadlecové (Knihovna AV ČR, v. v. i.);

- Fellowship J. E. Purkyně* Mgr. Jindřichu Zapletalovi, Ph.D., DSc., navrženému Matematickým ústavem AV ČR, v. v. i.; Ing. Filipu Lankašovi, CSc., navrženému Ústavem organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i.

Vzala na vědomí

- přehled o spolupráci mezi AV ČR a vysokými školami a o akreditovaných doktorských studijních programech, které uskutečňují pracoviště AV ČR s vysokými školami;

- nový systém rozdělování finančních prostředků oborovým radám Grantové agentury AV ČR.

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Kabinet studia jazyků

Chystáte se na studijní pobyt, konferenci nebo jinou formu služební cesty do zahraničí? Připravili jsme pro Vás opět populární **intenzivní, tzv. předvýjezdové kurzy** angličtiny, němčiny a francouzštiny v týdnu od **28. 1.–1. 2. 2008**.

Termín přihlášek je do **17. 1. 2008**.

Vstupní testy: úterý–čtvrtek: 11:30–13:00 hod.

Bližší informace i přihlášku (ke stažení Přihláška 2) naleznete na: www.langdpt.cas.cz.

Informace ze 39. zasedání Akademické rady AV ČR dne 13. listopadu 2007

Akademická rada projednala tyto nejdůležitější otázky:

Schválila

■ zprávu o činnosti Akademické rady AV ČR za období od XXX. zasedání Akademického sněmu AV ČR pro XXXI. zasedání Akademického sněmu AV ČR;

■ závěrečnou zprávu o průběhu a výsledcích přeměny pracovišť AV ČR na veřejné výzkumné instituce pro XXXI. zasedání Akademického sněmu AV ČR;

■ návrh na zřízení Biotechnologického ústavu AV ČR, v. v. i., pro XXXI. zasedání Akademického sněmu AV ČR;

■ návrh rozpočtu Akademie věd České republiky a jeho rozpisu na pracoviště v roce 2008 pro XXXI. zasedání Akademického sněmu AV ČR;

■ přidělení účelové dotace devíti projektům veřejné soutěže o projekty programu *Nanotechnologie pro společnost*;

■ změnu názvu Masarykova ústavu – Archivu AV ČR, v. v. i., na Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.;

■ postup přípravy výročního hodnocení v AV ČR včetně harmonogramu a osnovu výroční zprávy o činnosti AV ČR za rok 2007;

■ informaci pro pracoviště AV ČR o výkonu funkcí členů orgánů veřejných výzkumných institucí.

Vyslovila souhlas

■ se smlouvou o spolupráci mezi AV ČR a Národním divadlem;

■ se záměrem Historického ústavu AV ČR, v. v. i., uzavřít nájemní smlouvu s Papežskou kolejí Nepomucenum na prostory nezbytné pro činnost Českého historického ústavu v Římě;

■ s dalšími úkony týkajícími se nakládání s majetkem na základě návrhů pracovišť.

Vzala na vědomí

■ seznam kandidátů pro doplňovací volbu do Vědecké rady AV ČR na zbytek funkčního období 2005–2009 pro XXXI. zasedání Akademického sněmu AV ČR;

■ upřesnění nového systému rozdělování finančních prostředků oborovým radám Grantové agentury AV ČR;

■ zprávy o výsledcích kontrol a o opatřeních k nápravě zjištěných nedostatků v Ústavu geoniky AV ČR, v. v. i., za rok 2006 a I. pololetí 2007, v Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v. v. i., za rok 2006 a v Biologickém centru AV ČR, v. v. i., za rok 2006;

■ informaci o kurzu *Management vědy*.

AT konference 2008

XIV. mezinárodní konference Společnosti pro návykové nemoci ČLS JEP a 47. mezinárodní konference AT sekce Psychiatrické společnosti ČLS JEP

se uskuteční ve dnech **11.–15. května 2008** ve Vojenské zotavovně Měřín na břehu Slapské přehrad.

Konference je věnována problematice prevence, léčbě a výzkumu v oblasti závislosti a závislostního chování. Navazuje na předchozí úspěšné ročníky konference, tento rok s podtitulem

Ambulantní léčba v adiktologii – zánik nebo znovuzrození?

Kromě příspěvků korespondujících s hlavním tématem je možné přihlásit i příspěvky s jinou tematikou z oblasti návykových nemocí, resp. drogové problematiky.

Konference je akreditována Asociací klinických psychologů ČR, Českou lékařskou společností J. E. Purkyně, Českou lékařskou komorou a Českou asociací sester.

Uzávěrka přihlášek je **29. února 2008** (přihlášky k aktivní účasti)
a **30. dubna 2008** (přihlášky k pasivní účasti).

Aktuální informace a možnost přihlášení na konferenci: www.adiktologie.cz.

ANTONÍN PODLAHA

(1865–1932)

Letos tomu bylo již 75 let, co ve velké posluchárně Filozofické fakulty Univerzity Karlovy uctili zástupci

více než dvou desítek kulturních a vědeckých institucí památku Jeho Milosti biskupa Antonína Podlahy. Člověka s širokým okruhem zájmů, který udivoval svou čínorodostí, energií i lidskými kvalitami. Tuto skutečnost dokládá i sám pořad setkání, jehož účastníci promluvili o třech různých oblastech jeho života a práce. J. V. Šimák přiblížil A. Podlahu jako historika, Z. Wirth coby archeologa a strážce památek a J. Cibulka ho připomněl jako kněze a teologa.

Není možné na jedné stránce zachytit v celistvosti jeho osobu a dílo, které po sobě zanechal. Za vše hovoří již skutečnost, že v nekrologu vydaném ČAVU zaujímá Podlahova bibliografie celých 45 stran. Dohromady napsal na 110 knih a vedle toho řadu článků a příspěvků do sborníků a časopisů. Pokusíme se ho proto představit především jako vědce.

Do povědomí odborné veřejnosti se dostal především svou prací na několika velkých knižních řadách. Jednou z nich byl *Soupis památek historických a uměleckých*, vydávaný Archeologickou komisí při ČAVU, pro nějž sám důkladně zpracoval desítku okresů, a vedle toho ještě *Knihovna kapitulní v Praze* a *Metropolitní chrám sv. Víta* společně s K. Hilbertem. V komisi byl A. Podlaha činný přes tři desítky let, v podstatě až do své smrti, a po dlouhou dobu vykonával funkci místopředsedy jejího II. odboru. Nalezli bychom ho však i mezi členy Komise pro soupis rukopisů a Komise k vydávání písemností o dějinách katolické restaurace. Nákladem ČAVU vyšly první dva svazky jeho *Soupisu rukopisů knihovny metropolitní kapituly pražské*.

Trvalo však několik let, než svou prací v komisi a vědeckou činností dosáhl r. 1904 zvolení dopisujícím členem ČAVU (mimořádným r. 1915). Pozadu nehodlala zůstat ani KČSN, která ho do svých řad jako mimořádného člena přijala r. 1907. Ostatně byla to právě KČSN, v jejímž *Věstníku* byla již r. 1891 otištěna nejspíš vůbec první Podlahova odborná studie *Hammerschmidova Historia Pragensis*.

Další uznání si vydobyl svými sedmi svazky *Posvátných míst království Českého*, vydávaných v letech 1909–1913, stejně jako *Bibliografií české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913* a *Sbírkou pramenů církevních dějin českých XVI.–XVIII. století*, kterou vydával vlast-

ním nákladem od r. 1908. Práce vědecká a ediční však byly jen částmi z mnoha jeho aktivit. Opomenout nelze ani jeho redakční a překladatelskou činnost a v neposlední řadě práci pastorační a vše, co vykonal pro svatovítský chrám.

Roku 1904, kdy byl ustanoven kanovníkem, spojil Antonín Podlaha svůj život již nerozlučně s metropolitní kapitulou v Praze. Jeho osobní kvality mu přinesly uznání katolické církve a r. 1919 jmenování generálním vikářem pražské arcidiecéze, světicím biskupem pražským s titulem biskupa z Pafu v roce následujícím a po dalších deseti letech děkanem metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze, další vědecká práce navíc i obdiv odborné veřejnosti. Postaral se totiž o to, aby byly postupně editovány a vydávány historické prameny z kapitulního archivu a knihovny. Od r. 1905 tak vycházela jím založená řada *Editiones archivii et bibliothecae s. f. metropolitani capituli Pragensis*.

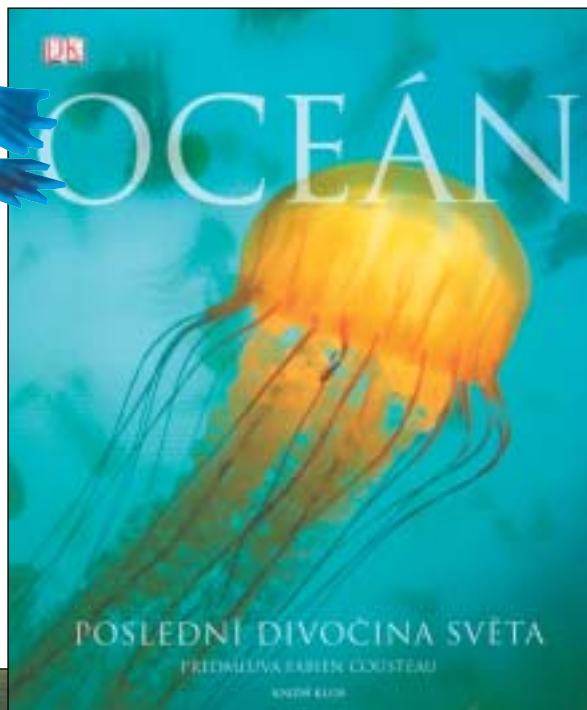
Pro kapitulní chrám žil a nejspíš jen málokdo ho znal tak dobře jako on. Vykonával funkci kapitulního knihovníka a archiváře a posléze i kustoda. Angažoval se v Jednotě na dostavbu svatovítské katedrály, sledoval archeologické práce a organizoval zpřístupňování výsledků výzkumů stejně jako pokladů, které chrám uchovával, mezi jinými otevření královské hrobky r. 1928 či výstavu korunovačních klenotů v roce následujícím. Nikomu jinému tak nepříslušelo více právo jako první otevřít hlavní vrata dostavěné katedrály v r. 1929.

Přetížen prací a bezpočtem funkcí a úřadů zemřel na počátku r. 1932 a byl pohřben v arcibiskupské hrobce v nové části chrámu sv. Víta. ■

JAN CHODĚJOVSKÝ,
Masarykův ústav – Archiv AV ČR, v. v. i.

OCEÁN

POSLEDNÍ DIVOČINA SVĚTA

Jestliže Euromedia Group, k. s. – Knižní klub již vydala encyklopedie Zvíře, Země, Člověk, Rostliny a Vesmír, pak zcela logicky doplňuje tuto řadu o titul, který čtenářům pomůže pronikat do neprobádaných oblastí planety, jichž se pozemští tvorové vzdali poté, co ztratili žábry.

Oceány jsou domovem naprosté většiny druhového bohatství planety. Lidstvo svým ekologicky neprozřetelným rozvojem závažně poškozuje vlastní životní prostor, a tak jen doufejme, že dřív nezničí to, co se mu ještě nepodařilo ani prozkoumat. Fabien Cousteau ve své předmluvě říká: „Nejmodernější technika umožňuje prozkoumat více než ta dvě procenta oceánů, která probádaly předchozí generace, i s nástupem moderní technologie bude trvat několik dalších generací, než budeme oceány znát stejně podrobně, jako dnešné souše.“

Přes 500 stran knihy je členěno do čtyř základních kapitol. Úvod přináší přehled fyzikálních a chemických vlastností oceánů, další kapitola, *Oceánská prostředí*, popisuje hlavní zóny oceánů, pochopitelně nejrozsáhlejší kapitola *Život v oceánech* se zabývá jejich obyvateli a podrobné mapy soustředí *Atlas oceánů*.

Exkluzivní snímky zachycují nejrozmanitější životní formy a druhy, které bychom si slovním popisem ani nedokázali představit. Ovšem i některé nám důvěrně známé živočichy možná zanedlouho budeme moci spatřit už pouze na obrázcích v knihách.

Mezi ně patří medvěd na snímku, na jehož perspektivu jsme se dotázali dr. Jaroslava Červeného z Ústavu

biologie obratlovců AV ČR, v. v. i., který se mj. zabývá základním výzkumem obratlovců se zřetelem na rozmanitost jejich ekologických rolí. Jedním z nejmarkantnějších příkladů vlivu prostředí na živočišné druhy je právě ohrožení ledního medvěda.

„Tato největší terestrická šelma světa obývá nehostinné ostrovy Arktidy, ledovce a severské pevninské pobřeží. Někteří jedinci se dokonce toulají tisíce kilometrů po nekonečných pláních zamrzlého Severního ledového oceánu, kde hledají kořist. Tou jsou nejčastěji tuleni. Překážkou jim není ani volné moře, neboť jsou výbornými plavci (mezi prsty mají dokonce vytvořené plovací blány). Jeden z posledních odhadů početnosti udává, že na světě žije něco mezi 7000–20 000 jedinci tohoto druhu.“

V současnosti ale neomezenému vládci ledových pustin nastávají krušné časy. Vínou oteplování klimatu se mu „rozpouští“ jeho domov přímo před očima. Nezbývá mu tak nic jiného než se stěhovat na jih, na pevninu. Tam ale nemá svou oblíbenou potravu, zato zde má zdatného konkurenta – svého příbuzného, medvěda hnědého. Medvěd lední se tak stává stále ohroženějším druhem a předpovědi vývoje jeho populace jsou velmi pesimistické.“

MARINA HUŽVÁROVÁ

SAYING IT ... ON PAPER (20)

Alfred Hitchcock entered a train compartment, struggling with a strangely shaped package. "Excuse me," said a fellow traveler, "what in the world is that?" Hitchcock replied, "A McGuffin." "And what is a McGuffin?" asked the inquisitive traveler. Hitchcock thought for a moment, then explained: "A McGuffin kills lions in Scotland." "But, my good fellow, there are no lions in Scotland." "Then", said Hitchcock, "it is not a McGuffin."

This story is not a joke; it's Hitchcock's way of explaining the item in a movie that attracts interest and propels action forward; it's also one of Hitchcock's pet terms. Writers of books and writers of screenplays need McGuffins; without them, readers would give up on the book, and moviegoers would walk out of the cinema.

Writing a story to be read, however, is not the same as writing a screenplay. They may seem similar, but to some screenwriters, it's comparing a coconut to a cow. They both contain milk, but the similarity ends there. I looked at Syd Field's *Screenplay*, a highly regarded manual for screenwriters, to see what he thought. It's not a novel, he claimed, "and it's certainly not a play." Robert Altman agreed: it's more like an architect's blueprint of a building.

Nevertheless, three elements of screenwriting can provide insight into our own writing: grabbing the attention of the audience; handling dialogue; and the value or need for compactness. Field believes we know, consciously or unconsciously, if we will like or dislike a film in the first ten minutes; if the movie starts with an action scene, then it takes only eight minutes. Experienced writers know this; inexperienced writers often fail to "grab" the reader's interest. You don't know about those writers because they are never published.

Field's advice on starting a screenplay might surprise: KNOW YOUR ENDING! Writers must know where they're going when they start out. Field compares it to cooking. A cook doesn't throw whatever is within reach into a pot and then pray for something eatable. The cook and the writer must know what they are "cooking up" before they start. The first ten minutes of a screenplay, he says, must answer these three questions: (1) *Who* is the main character? (2) *What* is the story about? (3) What is the dramatic

situation? [that's usually where the McGuffin is]. That's unquestionably good advice to any writer; and the answers to those questions won't be difficult if the writer knows how the story ends.

Dialogue provides life in a book or movie – right? What characters say in a book lets us know what they're like – right? Watch out! In a movie, Field says, "What a person does is what he is, not what he says!" It's not surprising then that Fred Zimmerman relegates dialogue to "a necessary evil." That's probably why we rarely see long scenes of dialogue. Field cautions that there's no room in a script to be "cute," "clever" or "gimmicky." That's always good advice, but many writers rely on the verbal exchanges between characters. For them, dialogue is not a necessary evil; it's just plain necessary.

A 100–120-minute film demands compactness. It's got to be tight. Every scene must move towards the ending; no empty moments, no fluff. A reader might spread a novel over a month – that's impossible for a movie. "The challenge of screenwriting," says Raymond Chandler, "is to say much in little and then take half of that little out and still preserve an effect of leisure and movement." All right, Mr. Chandler, writers like to say that all writing can benefit from judicious cutting, and so compactness is a virtue, but aren't you asking for a bit much?

I've often thought about writing a screenplay, but I think I'll think about it again. ■

RICHARD HAAS,
Kabinet studia jazyků ÚJČ AV ČR, v. v. i.

ODBORNÉ PUBLIKACE Z NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA

STUART B. LEVY

ANTIBIOTICKÝ PARADOX

Jak se nesprávným používáním antibiotik ruší jejich léčebná moc

Odborné informace podané čtivou formou, jež tato publikace z edice Galileo přináší, mohou napomoci ke zmírnění hrozby antibiotické rezistence, která se šíří po světě. Rezistence neboli odolnost vůči antibiotikům je zapříčiněna častým užíváním a zbytečným nadužíváním antibiotik i na nemoci, které se antibiotiky léčit nedají.

PAVEL JANOUŠEK A KOLEKTIV

DĚJINY ČESKÉ LITERATURY

1945–1989

I. 1945–1948

První díl čtyřdílného kompendia je věnován poměrně krátkému období od roku 1945 do února 1948, které však mělo rozhodující význam pro dění následujících desetiletí. Autoři zasazují literární proces do širších společenských, politických a kulturních souvislostí a věnují se všem oblastem literatury.

PETRA HANÁKOVÁ

PANDOŘINA SKŘÍNKA ANEB CO FEMINISTKY PŘEVEDLY FILMU?

Pandořina skříňka mapuje rozmach feministického myšlení o filmu v době od sedmdesátých až po polovinu devadesátých let. Feminismus tehdy zasáhl široké spektrum kulturní teorie a praxe, „věda“ o filmu zároveň hledala co nejučinnější nástroje analýzy, aby ukázala, jak film funguje, jak nás ovlivňuje a proč nás tolik fascinuje.

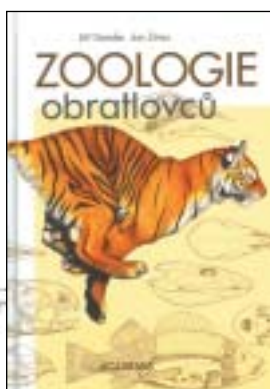
LENKA KALINOVÁ

SPOLEČENSKÉ PROMĚNY V ČASE SOCIALISTICKÉHO EXPERIMENTU

K sociálním dějinám

v letech 1945–1969

Tato studie je součástí výzkumného projektu Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR *Česká společnost po roce 1945*. Rozšiřuje pohled na zkoumané období o podrobnější anatomii fungování společnosti z hlediska vztahu mezi mocí a občany. Přes všechny formy mobilizace souhlasu s ideologickou a sociální manipulací s obyvatelstvem existoval vždy rozdíl mezi chtěnou a skutečnou kontrolou mocí nad společností.

JIŘÍ GAISLER, JAN ZIMA

ZOOLOGIE OBRATLOVCŮ

Učebnice poskytuje základní informace o přirozené monofyletické skupině živočichů – strunatcích (Chordata) –, jejichž nejvýznamnější součástí jsou obratlovci (Vertebrata), zahrnující savce včetně člověka. Má sloužit především pedagogům a studentům všech odvětví biologie přírodovědeckých fakult, ale též na fakultách zemědělských, lesnických, lékařských i veterinárních. Předkládané informace mohou posloužit i při posuzování ochrany přírody a životního prostředí.

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA V LISTOPADU 2007

- 1. Marečková, L. – Milosti. Ohnisko lidství v trestním právu (s podporou AV ČR)

- 2. Kalinová, L. – Společenské proměny v čase socialistického experimentu (s podporou AV ČR)
- 3. Cartledge, P. – Alexandr Veliký
- 4. Gaisler, J., Zima, J. – Zoologie obratlovců (s podporou AV ČR)
- 5. Janoušek, P. a kol. – Dějiny české literatury 1945–1989 (v rámci grantového projektu GA ČR)

Tituly ostatních nakladatelství:

- 1. Schama, S. – Krajina a paměť, Argo, Dokořán
- 2. Lustigová, M. – Karel Kramář, Vyšehrad
- 3. Pacner, K., Houdek, F., Koubská, L. – Čeští vědci v exilu, Karolinum
- 4. Ostler, N. – Říše slova, BB art
- 5. Schwarzenberg, K. – Torzo díla, Torst

Knihkupcův tip:

- Fučíková, E., Čepička, L., ed. – Valdštejn (s podporou AV ČR a ČS)

SOŇA JANOVCOVÁ,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

Visitors could have traveled around the world in "80 days" within the frame of Google Earth presentation, which was organized by c. a. SCART in foyer of main building at Academy of Science CR.

NEW DIRECTORS

We introduce the comments of four other directors of Academy institutes, who were asked these three questions: In which direction will they lead the development of their institutes? What are they doing to achieve excellence in science? How will they evaluate the work in accordance with the new statutes called Public Research Institution?

EVENT

Towards a true picture of fish stock

The methodology of studying large inland waters, such as lakes and reservoirs, has been developing rapidly during recent years. However, obtaining sound qualitative and quantitative information on all significant ecospecies of fish still represents a challenging task, which is difficult to achieve in many localities. Many improvements of sampling and stock assessment techniques are still required. The Biology Centre of AS CR, Institute of Hydrobiology of the Czech Republic in cooperation with the European Inland Fisheries Advisory Commission (EIFAC) under the auspices of the Rector of the University of South Bohemia organized a conference dedicated to this topic 11–15 September 2007.

POLEMIC

The evaluation of science research and its results in 2007 – Did we go the right way?

Petr Dráber from Institute of Molecular Genetics AS CR presents his views on evaluation of science research.

REPORTAGE

Science – Res Publica

The Irish Research Council for Science, Engineering and Technology, in cooperation AlphaGalileo Foundation, organized a seminar on 17 October 2007 on the topic Popularization of European Science or how to present the results of science research to the public. We interviewed Mr. Patrick Vittet-Philippe, Press and Information Officer of Research DG, European Commission.

TOPIC OF THE MONTH

Let there be light

The seventh annual Week of Science and Technology, organized by the Academy of Sciences of the Czech Republic, took place in five cities – Brno, České Budějovice, Olomouc, Ostrava and Prague. The program included speeches by top professionals, presentations of significant experiments,

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

workshops, non-traditional exhibitions, science cafés, and visits to laboratories and academic workplaces. The Week of Science and Technology also featured the European itinerant exhibition focusing on optics and optical technologies, titled The Fascination of Light. The exhibition took place November 1 to 8 in Veletržní palác.

SCIENCE AND RESEARCH

Heliophysical year

The aim of the International Heliophysical Year that ends in February 2008 is to present the latest knowledge in the sphere of heliophysics and present the latest scientific methods. Achieved results will certainly inspire people interested in Astronomy in coming years.

FROM BRUSSELS

The Czech Science on the Street Fest in Brussels

The new centre for the Czech Republic, known as the Czech House, opened its doors to the public in Brussels on 11 October 2007. Historically the first Czech Street Fest was presented by this occasion and the public might have seen not only particular regions but also Czech science. CZELO, FEL ČVUT and several spin-off firms have been presenting their results in the field of science.

Vyjádření k příspěvku A. Richtera v Akademickém bulletinu č. 10/2007

Výkonný výbor RVS ČR vyjadřuje ostrý nesouhlas s příspěvkem, kde je podepsaný A. Richter, ředitel Exriant Ltd., London a který byl otištěn v *Akademickém bulletinu* č. 10/2007 na straně 36. Tento příspěvek se týkal článku *O tom, jak si učenci své shromažďování organizovali*, který byl publikován v *Akademickém bulletinu* č. 5 a 6/2007. A. Richterem byla v jeho příspěvku uvedena některá emocionálně odsuzující tvrzení, blížíící se insinuaci a týkající se jak článku tak jeho autora. Tato některá tvrzení nebyla konkrétně doložena citacemi nebo argumenty, tedy nepostradatelnými součástmi oponentur, recenzí nebo diskusních příspěvků ve vědeckých periodících. VV RVS ČR se domnívá, že podobná faux pas není možné tolerovat ani v Londýně ani v Praze.

IVO HÁNA,
předseda Výkonného výboru RVS ČR

NOVÉ KNIHY

OSUD GENERÁLA

Komentář k některým dokumentům o životě a tragickém konci Sergeje Vojcechovského

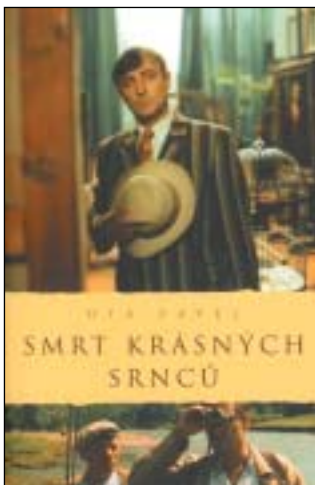
Jak samotný podtitul napovídá, jedná se o životopisné dílo. Objekt autorova zájmu je československý armádní generál Sergej Vojcechovský. Je jednou z nejvýznamnějších osobností, jež se pojí s působením československých legií v Rusku a poté s budováním branné moci prvního svobodného státu Čechů a Slováků v moderních dějinách.

Bystrov, V., edice Paměť, Academia, Praha 2007. Vydání 1.

MŮJ ŘECKÝ ROZVOD

Čtivá próza pro ženy, které chtějí rozumět samy sobě, a pro muže, kteří chtějí rozumět svým ženám. Roman vypráví o zoufalé ženě středního věku, jež není spokojena se svým životem, a proto se rozhodne jednat. Svou situaci řeší rázně – odjíždí do zapadlé řecké vesnice a začíná tam nový život.

Tejkalová, J., Hejkal, Havlíčkův Brod 2007. Vydání 1.

SMRT KRÁSNÝCH SRNCŮ

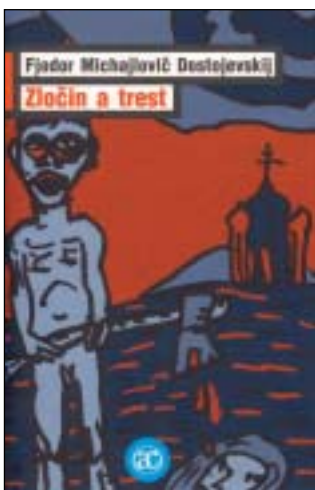
Kniha sedmi povídek, ve kterých Ota Pavel vzpomíná na šťastné dětství před válkou i neradostné válečné roky. Hlavní postavou je autorův otec Leo Popper, vášnivý rybář, milovník přírody, ale také prodejce vysavačů značky Elektrolux.

Pavel, O., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

ZLOČIN A TREST

Napínavý román o vraždě z ideových pohnutek nebo spíš o jejich důsledcích pro vnitřní vývoj pachatele, o jeho neschopnosti unést vlastní vinu. Chudý student Raskolnikov se rozhodne zavraždit starou lichvářku, aby sám sobě dokázal, že silný má právo zbavit bezcenného člověka života. Výčitky svědomí jej nakonec donutí k přiznání a Raskolnikov je odsouzen k trestu vyhnanství na Sibiř.

Dostojevskij, F. M., edice Europa, Academia, Praha 2007. Vydání 2.

SPALOVAČ MRTVOL

Tento psychologický horor patří bezesporu k nejznámějším dílům spisovatele Ladislava Fuksa. Příběh Karla Kopfrkingla, snaživého zaměstnance pražského krematoria, se odehrává na konci 30. let 20. století a v období okupace. Vypravěč v něm skvěle zachytil vývoj charakteru „malého“ člověka, který se pod vlivem historických událostí děsivě změní a který je kvůli kariéře ochoten zavraždit celou svou rodinu.

Fuks, L., Academia, Praha 2007. Vydání 1.

VĚDA KONTRA IRACIONALITA 4

Populárně-vědecká publikace odpovídá na otázky: jaká jsou skutečná rizika jaderné energetiky a jak působí radioaktivita na člověka? O co jde ve sporu o geneticky modifikované plodiny? Jsou tak nebezpečné, jak tvrdí jejich oponenti? Proč je memetika spornou vědní disciplínou? Jaké jsou motivace kreacionismu, který útočně vystupuje proti darwinismu? Přečtete si, jaké mýty se šířily o sovětské kosmonautice a jak se dnes v USA zpochybňuje přistání astronautů na Měsíci. Ve sborníku najdete argumenty, které vyvracejí úspěšnost proutkaření a zpochybňují astrologii a hodnotu horoskopů. Dozvíte se, jakým způsobem nás klamou věštcí, jak své pravdy odezírají pomocí „chladného čtení“ z tváře. Další článek rozkrývá víru části veřejnosti v řádění poltergeistů.

Kolektiv autorů, Nakladatelství Věra Nosková, Praha 2007. Vydání 1.

ADVENT AKADEMIE VĚD ČR A NÁRODNÍHO DIVADLA

VŠECHNA FOTIA: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SŠČ

Symbolické spojení vědy a umění zpečetila *Smlouva o spolupráci mezi Akademií věd ČR a Národním divadlem*, kterou podepsali vedoucí představitelé obou institucí prof. Václav Pačes a PhDr. Ondřej Černý (obr. 1) v první adventní neděli letošního roku. Spolupráce se týká vydávání nových publikací, zpřístupnění archivní dokumentace nebo konzultací v oblasti archivnictví.

Slavnostnímu podpisu předcházela *Adventní věnec* ze skladeb starých českých mistrů a Antonia Vivaldiho s improvizacemi Jiřího Stivína (obr. 2), na jehož organizaci se obě instituce poprvé podílely. Poté se hosté přesunuli na nádvoří mezi budovami Národního divadla, kde si ve víru vánočního jarmarku vyzkoušeli tradiční lidová řemesla nebo si zakoupili některé z titulů nakladatelství Academia. V programu vystoupili sólisté činohry ND, Trubači vojenských lesů a statků, Kühnův dětský sbor a Dětský národopisný soubor Skoronice (obr. 3) a na závěr rozsvítila Sněhová královna Vánoční strom Národního divadla.

-red-